

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

(Α.Τ.Ε.Ι.) ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ
ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ**

Υπεύθυνος καθηγητής: Βυθούλας Αλέξανδρος

Σπουδαστής: Σαλίκας Δήμος (Α.Μ. 2000277)

Μάρτιος 2012

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μεταπολεμική περίοδος με τις ιδιαίτερες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες διαμορφώνει τα θεμέλια και τις δομές του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Στην εργασία αυτή θα μελετηθεί η μετανάστευση, μία παράμετρος που αφορά την οικονομική πραγματικότητα, την κοινωνική διαμόρφωση και τις πολιτικές επιλογές. Η μεθοδολογία για την παρούσα μελέτη στηρίχτηκε στην ανάγνωση της βιβλιογραφίας με κεντρικό το ερώτημα της ανάπτυξης και στην συγκριτική παράθεση στατιστικών στοιχείων που αφορούν τον Νομό Πιερίας, την πόλη της Κατερίνης και στοιχείων που αφορούν ολόκληρη την επικράτεια του Ελληνικού κράτους. Σκοπός είναι να διαπιστωθεί αν η Κατερίνη εντάσσεται στις τάσεις που χαρακτηρίζουν την πορεία του κράτους και πώς. Δύο είναι τα μεγάλα ζητήματα που προκύπτουν, η μετανάστευση των Ελλήνων προς χώρες του εξωτερικού κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες και η μετανάστευση ξένων προς την Ελλάδα κατά τις δύο πιο πρόσφατες δεκαετίες. Συμπληρωματικά θα μας απασχολήσουν η εσωτερική μετανάστευση, η παλιννόστηση και οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστευση, μεταπολεμική Ελλάδα, Πιερία, μετανάστευση από την Ελλάδα, μετανάστευση προς την Ελλάδα, παλιννόστηση, κοινωνικό φύλο.

ABSTRACT

The postwar period with its specific economic, political and social conditions shape the foundations and structures of the modern Greek state. In this paper we will study the migration, a parameter relating to the economic realities, social development and political choices. The methodology for this study was based on reading the literature with central the question of development and the comparison of statistics between the Pieria prefecture and the city of Katerini and the data about the entire territory of the Greek state. The aim is to see if Katerini follows the trends which characterize the greek state and in which level. Two major issues arise, the migration of Greeks to foreign countries during the first postwar decades and the migration of foreigners to Greece during the two most recent decades. Additionally we are dealing with internal migration, the return of greek immigrants and the living conditions of immigrants in general.

Key words: immigration, after-war Greece, Pieria County, city of Katerini, immigration from Greece, immigration to Greece, repatriation, gender

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αποσκοπεί στην ανάδειξη πολλαπλών πτυχών της μετανάστευσης. Εξετάζοντας την πληθυσμιακή δυναμική, την χρονική διάρκεια, την νομική κάλυψη, το βιοτικό επίπεδο και τις πολλαπλές συνδέσεις με την κοινωνία η εργασία σκοπεύει να δείξει πώς αφορά η μετανάστευση τον ελληνικό πληθυσμό, ως λαό μεταναστών, αλλά και την χώρα γενικότερα, ως χώρα υποδοχής. Ως παράδειγμα επιλέγεται η πόλη της Κατερίνης.

Από την χρονική περίοδο που εξετάζεται, δηλαδή την μεταπολεμική Ελλάδα, αυτά είναι τα δύο εντονότερα κοινωνικά φαινόμενα που προκύπτουν μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Το πρώτο είναι η αποστολή μεταναστών μεταπολεμικά και το δεύτερο είναι η υποδοχή μεταναστών μετά το 1990. Η ποσοτική ανάλυση περιορίζεται από τα δεδομένα της Στατιστικής Υπηρεσίας. Ταυτόχρονα τα δεδομένα αυτά διανθίζουν την εργασία με αναγνώσεις "ανάμεσα στις γραμμές" και την παρουσίαση ενδιαφερόντων ζητημάτων όπως το κοινωνικό φύλο σε συσχέτισμό με την οικονομική σκέψη κυρίως την περίοδο αποστολής μεταναστών και η διάσταση ανάμεσα στην επίσημη και ανεπίσημη καταμέτρηση πληθυσμού και οικονομικής δραστηριότητας όπως σημειώθηκε στην μελέτη του αριθμού αποδοχής μεταναστών. Σκοπός λοιπόν της εργασίας αυτής είναι μελετώντας τις πληθυσμιακές μεταβολές να δείξει τις μεταναστευτικές πορείες από την μεταπολίτευση ως σήμερα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	11
ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	14
Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	16
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	21
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	21
4.1 Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	21
4.2 ΘΕΣΜΙΚΟ-ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	24
4.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	27
4.4 ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	33
ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	38
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ.....	38
6.1 ΜΟΝΙΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	38
6.1.1 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1950.....	38
6.1.2 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1960.....	40
6.1.3. ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970	42
6.2 ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....	44
6.2.1 ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950	44
6.2.2 ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1960	46
6.2.3 ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970	48
6.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	50
6.3.1. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1950.....	50
8.3.2 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1960.....	52
6. 3. 3 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970.....	55
6.4 ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ	57
6.5 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	60
6.5.1 ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	62

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1 Αριθμητικά μεγέθη μεταναστών της χώρας και του νομού Πιερίας-Δεκαετία 1950	38
Πίνακας 2 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1960.....	40
Πίνακας 3 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1970.....	42
Πίνακας 4 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1950.....	44
Πίνακας 5 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1960.....	46
Πίνακας 6 Προσωρινή μετανάστευση της χώρας και του νομού Πιερίας το 1970.....	48
Πίνακας 7 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση στο νομό Πιερίας 1950	50
Πίνακας 8 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση στο νομό Πιερίας 1960	53
Πίνακας 9 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση στο νομό Πιερίας, 1970	55
Πίνακας 10 Παλιννοστούντες από ευρωπαϊκές και υπερωκεάνιες χώρες, 1968- 1977	57
Πίνακας 11 Παλιννοστούντες στη διάρκεια της δεκαετίας 1976-1985 κατά ήπειρο προέλευσης.....	58
Πίνακας 12 Πλήθος Μεταναστών στην Ελλάδα την περίοδο 1986- 1992.....	61
Πίνακας 13 Πλήθος Μεταναστών που διαθέτουν άδεια παραμονής στην Ελλάδα την περίοδο 1993-1998	61
Πίνακας 14 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 1989 κατά προέλευση	63
Πίνακας 15 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 1994 κατά προέλευση	64
Πίνακας 16 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 1998 κατά προέλευση	65
Πίνακας 17 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 2001 κατά προέλευση	66

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1 Η αύξηση του πληθυσμού της Πιερίας από το 1951 ως το 2001	37
Γράφημα 2 Η αύξηση του πληθυσμού της Κατερίνης από το 1940 ως το 2008	37
Γράφημα 3 Μόνιμη κρατική μετανάστευση 1950	39
Γράφημα 4 Μόνιμη μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1950	39
Γράφημα 5 Μόνιμη κρατική μετανάστευση 1960	41
Γράφημα 6 Μόνιμη μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1960	41
Γράφημα 7 Μόνιμη κρατική μετανάστευση 1970	43
Γράφημα 8 Μόνιμη μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1970	43
Γράφημα 9 Προσωρινή κρατική μετανάστευση 1950	45
Γράφημα 10 Προσωρινή μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1950	45
Γράφημα 11 Προσωρινή κρατική μετανάστευση 1960	47
Γράφημα 12 Προσωρινή μετανάστευση των κατοίκων του νομού Πιερίας 1960	47
Γράφημα 13 Προσωρινή μετανάστευση από την χώρα 1970	49
Γράφημα 14 Προσωρινοί μετανάστες από τον νομό Πιερίας 1970	49
Γράφημα 15 Μόνιμη μετανάστευση και κοινωνικό φύλο στον νομό Πιερίας 1950	51
Γράφημα 16 Προσωρινή μετανάστευση και κοινωνικό φύλο στον νομό Πιερίας 1950	52
Γράφημα 17 Κοινωνικό φύλο και μόνιμη μετανάστευση στον νομό Πιερίας 1960	54
Γράφημα 18 Κοινωνικό φύλο και προσωρινή μετανάστευση στον νομό Πιερίας 1960	54
Γράφημα 19 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη μετανάστευση στο νομό Πιερίας 1970	56
Γράφημα 20 Κοινωνικό φύλο και προσωρινή μετανάστευση στον νομό Πιερίας 1970	56
Γράφημα 21 Παλιννοστούντες από ευρωπαϊκές και υπερωκεάνιες χώρες, 1968- 1977	58
Γράφημα 22 Παλιννοστούντες κατά την περίοδο 1976- 1980 κατά ήπειρο προέλευσης ...	59
Γράφημα 23 Παλιννοστούντες κατά την περίοδο 1981- 1985 κατά ήπειρο προέλευσης	60
Γράφημα 24 Πλήθος αλλοδαπών και φύλο στην Ελλάδα, 1986 -1992	61
Γράφημα 25 Πλήθος και φύλο αλλοδαπών στην Ελλάδα, 1993-1998	62
Γράφημα 26 Χώρες προέλευσης Αλλοδαπών 1989	63
Γράφημα 27 Χώρες προέλευσης αλλοδαπών, 1994	64
Γράφημα 28 Χώρες προέλευσης αλλοδαπών, 1998	65
Γράφημα 29 Χώρες προέλευσης αλλοδαπών στην Ελλάδα, 2001	66

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση, η μετακίνηση ανθρώπων από τόπο σε τόπο, είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο. Αυτό που αλλάζει είναι οι λόγοι μετακίνησης, οι τρόποι μεταφοράς και οι συνθήκες εγκατάστασης. Είναι σύνηθες η κίνηση του πληθυσμού να γίνεται προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Δυο περιγραφικές υποδιαιρέσεις της μετανάστευσης είναι η εσωτερική, που αφορά την κίνηση εντός της ίδιας χώρας και η εξωτερική που αφορά την κίνηση από μια χώρα προς κάποια άλλη. Οι τρόποι με τους οποίους επιλέγονται οι προορισμοί, οι διαφορετικές προσδοκίες, οι δυνατότητες, τα οφέλη και οι ζημίες ποικίλλουν από περίπτωση σε περίπτωση. Στη συγκεκριμένη εργασία μελετάται η μετανάστευση στην μεταπολεμική Ελλάδα με έμφαση στα δύο μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα, το πρώτο είναι στις πρώτες δεκαετίες μετά τον πόλεμο που η Ελλάδα αποστέλλει μετανάστες και η δεύτερη ξεκινά με τις ανατροπές που συντελέστηκαν στις σοσιαλιστικές χώρες και τη μαζική είσοδο μεταναστών. Θα προσμετρηθεί και ο παράγοντας της αστυφιλίας, του επιστεγάσματος της εσωτερικής μετανάστευσης. Δεν θα μας απασχολήσουν τα πολιτισμικά και κοινωνικοπολιτικά ζητήματα αλλά κυρίως θα ασχοληθούμε με ιστορικά και οικονομικά θέματα. Αρχικά θα διευκρινιστούν βασικοί όροι και θα καταλήξουμε σε μια μακροσκοπική οικονομική θεώρηση. Ως βοηθητικά εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν πίνακες και διαγράμματα που εικονογραφούν και αφηγούνται την εξέλιξη των πραγμάτων. Τα στοιχεία προέρχονται από τη βάση δεδομένων της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Προσφέρουν μια διεισδυτική ματιά στο ποσοτικό αντίκρισμα της θεωρίας και σκιαγραφούν τάσεις και συνθήκες.

Το θέμα είναι εξαιρετικά επίκαιρο σε μια εποχή που η μετανάστευση προβάλλει ως ένα από τα κυριότερα ζητήματα της παγκοσμιοποίησης. Μια μικρή τομή σε ένα ειδικό θέμα βοηθά στην καλύτερη αντίληψη του μεγέθους του φαινομένου. Στην σύγχρονη Ελλάδα που παλινδρομεί ανάμεσα στα προβλήματα με την εγχώρια μετανάστευση από τη μία και από την άλλη με την έξοδο μεγάλου μέρους του παραγωγικού της δυναμικού εξαιτίας της κρίσης, χρειάζεται συχνά να ελέγξουμε τις γνώσεις μας ώστε να ελέγχουμε τις προθέσεις μας. Οι διαστάσεις και οι προεκτάσεις των θεμάτων που θίγονται εδώ είναι αναρίθμητες. Η σημαντική ιδιαιτερότητα αυτού του θέματος είναι ότι επιχειρεί μια μακρόχρονη αφήγηση, σε πολλές δεκαετίες, ξεκινά από την προπολεμική Ελλάδα και φτάνει στη σύγχρονη. Με πορεία από το γενικό προς το ειδικό θα ασχοληθούμε με όλα τα ερωτήματα που μας απασχολούν. Το παράδειγμα της Κατερίνης τοποθετείται στην γενική ελληνική πραγματικότητα, αντλώντας από αυτήν ερμηνευτικά εργαλεία και χτίζοντας πάνω της

βάσεις, αντιλαμβανόμαστε καλύτερα την κάθε ειδική περίπτωση. Τέλος η εργασία θα καταλήξει στο συμπέρασμα πως η μετανάστευση είναι φαινόμενο εξαιρετικά ευαίσθητο στους χειρισμούς και τις διαθέσεις της χώρας υποδοχής. Τα μεταναστευτικά ρεύματα είναι μάλλον κυρίως ετεροκαθοριζόμενα παρά ανακαθοριζόμενα. Η χρήση τους, η διάθεση τους και οι προοπτικές τους εξαρτώνται από την πολιτική απόφαση και το οικονομικό πλάνο. Γιατί όπως ξεκάθαρα καταλήγει αυτή η εργασία η μετανάστευση είναι η μετατόπιση όχι μόνον ανθρώπων αλλά και εξουσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η μετακίνηση πληθυσμών από κράτος σε κράτος σε αναζήτηση καλύτερων οικονομικών ή βιοτικών συνθηκών είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο. Για την αποσαφήνιση των εννοιών και των όρων ακολουθεί ένας κατάλογος με τις πλέον χρησιμοποιούμενες έννοιες όπως αυτές σήμερα απαντώνται στον ελλαδικό χώρο. Η χρήση τους στην πορεία της εργασίας θα στηρίζεται σε αυτούς τους ορισμούς (Τσαούσης, 1999).

- Μετανάστευση: Είναι η ατομική ή ομαδική εγκατάλειψη μιας χώρας για εγκατάσταση σε άλλη. Στην σύγχρονη πραγματικότητα χρησιμοποιούμε τον όρο για να περιγράψουμε και όσους διέρχονται μιας χώρας εφόσον γίνεται ολοένα και περισσότερο αποκλειστική η συνθήκη ότι οι μετανάστες δεν γνωρίζουν ποιά θα είναι η χώρα της τελικής τους εγκατάστασης. Η μετανάστευση γίνεται για πολλούς λόγους, οικονομικούς, πολιτικούς, για οικογενειακή επανένωση, εξαιτίας φυσικής καταστροφής ή έξαρσης της φτώχειας ή από επιθυμία να αλλάξει κάποιος περιβάλλον εθελοντικά, όπως για σπουδές ή για προώθηση της καριέρας του. Οι δύο αυτοί τελευταίοι λόγοι στην καθομιλουμένη δεν περιλαμβάνονται συνήθως στην έννοια της μετανάστευσης, καθώς συνήθως αυτή έχει αρνητική ή αναγκαστική χροιά, αλλά περιλαμβάνονται περισσότερο στην έννοια της παγκοσμιοποίησης. Παρόλα αυτά ποσοτικά και ποιοτικά στις στατιστικές και στις κοινωνικές επιστήμες η μετακίνηση αυτή προσμετράτε ως μετανάστευση.
- Αποδημία: Αναχώρηση από την πατρίδα και διαμονή σε ξένο τόπο. Η χρήση της λέξης αυτής έχει τις ρίζες της στις δεκαετίες από το 1950 ως και το 1970 για να περιγράψει με νοσταλγικές συναισθηματικές αποχρώσεις την μετανάστευση πολλών Ελλήνων σε χώρες με ανεπτυγμένη μεταποιητική οικονομία. Ενέχει την έννοια της διαρκούς σύνδεσης και της ενιαίας εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας.
- Παλιννόστηση. Επιστροφή στην πατρίδα. Αφορά πάλι την ίδια χρονική περίοδο και την επιστροφή των Ελλήνων μεταναστών έπειτα από μικρότερη ή μεγαλύτερη διαμονή στο εξωτερικό. Ενέχει την έννοια του νόστου.
- Οικονομικοί Μετανάστες. Χρησιμοποιείται για να περιγράψει ειδικά όσους μετακινούνται για οικονομικούς και μόνο λόγους. Στην καθημερινή του χρήση ο όρος αναφέρεται συνήθως στην κίνηση μετανάστευσης από τη δεκαετία του 1990 και μετά, από κράτη στα οποία ανατράπηκαν η οικονομία και οι κρατικοί θεσμοί,

κράτη εκτός της ευρωπαϊκής συμμαχίας που κατέληξε στον σχηματισμό της ευρωπαϊκής ένωσης, ευρωπαϊκά ή όχι.

- Πρόσφυγες. Πρόσωπα που υποχρεώνονται από πιεστικές καταστάσεις, συχνά από την ύπαρξη ή απειλή βίας, να εγκαταλείψουν τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους και να καταφύγουν αλλού. Πρόσφυγας είναι «κάθε πρόσωπο, το οποίο, επειδή έχει δικαιολογημένο φόβο διωγμού λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικής προέλευσης, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα της υπηκοότητάς του και δεν μπορεί, ή εξαιτίας αυτού του φόβου, δεν θέλει να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής» σύμφωνα με την Σύμβαση της Γενεύης «Περί του καθεστώτος των Προσφύγων» που υιοθετήθηκε διεθνώς στις 28 Ιουλίου 1951.
- Προσφυγιά. Χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον για να περιγράψει την τραυματική εμπειρία της αναγκαστικής μετακίνησης των ελληνικών πληθυσμών από την Οθωμανική αυτοκρατορία προς την Ελλάδα μετά το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.
- Εσωτερική μετανάστευση. Αφορά τις μετατοπίσεις πληθυσμού από περιοχή σε περιοχή εντός της ίδιας χώρας, κυρίως για οικονομικούς λόγους. Στην Ελλάδα αφορά κυρίως το φαινόμενο της αστυφιλίας ενώ κυρίως προπολεμικά και για λίγο μεταπολεμικά αφορούσε την εποχιακή μετακίνηση αγροτικών εργατών για την συγκομιδή των καλλιεργειών.
- Λαθρομετανάστευση. Αφορά την είσοδο και διαμονή σε μια χώρα χωρίς έγκριση από τους κρατικούς μηχανισμούς. Έπειτα από την σκλήρυνση των ευρωπαϊκών νόμων περί μετανάστευσης έχει αποκτήσει ιδιαίτερες αποχρώσεις και σημασίες ανάλογα με τα σημαινόμενα. Μπορεί να δηλώσει είτε την μεταφορά διακινούμενων από οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα (smuggling links), είτε την κανονιστική υποβάθμιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσων δεν μετέχουν επιτυχώς στην προβλεπόμενη πολιτική για είσοδο στην εκάστοτε χώρα, είτε την έλλειψη επαρκούς πολιτικής για την οργάνωση, τον έλεγχο και την διαχείριση όσων έρχονται στην κάθε χώρα.
- Αιτούντες Άσυλο. Αφορά την ρύθμιση της Ευρωπαϊκής ένωσης για το δικαίωμα ασύλου όσων διώκονται για πολιτικούς, ρατσιστικούς και ιδεολογικούς ή θρησκευτικούς λόγους στην χώρα τους. Γίνεται συχνά αιτία δημοσίων διαβουλεύσεων είτε για την έλλειψη ή αδυναμία απόδοσης του είτε από ρατσιστικούς σκληροπυρηνικούς κύκλους που το θεωρούν απειλή.
- Τραφικινγκ. Αφορά συνήθως γυναίκες και αναφέρεται στην υποδούλωση ατόμων με

σκοπό την σωματική τους εκμετάλλευση είτε στην πορνεία είτε στην εργατική τους δύναμη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Από την δεκαετία του '50 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 στην Ελλάδα συνέβη η μεγαλύτερη μετακίνηση εσωτερικών μεταναστών. Είναι ένα σημαντικό ζήτημα που αφορά την ανάπτυξη της χώρας. Ήταν επιλεκτική σχεδόν μόνο προς τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα, την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Ο πληθυσμός της Κεντρικής Μακεδονίας αυξήθηκε κατά 23% ανάμεσα στο 1951 και το 1971 εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης. Επιπλέον παράγοντας που ωφέλησε την εισροή πληθυσμού ήταν η ανάπτυξη της βιομηχανίας αλλά και ενός νέου οικονομικού τομέα, του τουρισμού. Σήμερα στην Κεντρική Μακεδονία είναι συγκεντρωμένο το 17% περίπου του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες οι δύο μεγάλες πόλεις (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) συγκέντρωσαν και το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανίας της Ελλάδας. Το φαινόμενο αυτό οδήγησε στην πληθυσμιακή υπερσυγκέντρωση σε αυτές τις δύο πόλεις. Συγχρόνως, παράλληλα με την εξωτερική μετανάστευση που έφθασε σε σημείο αιχμής στην δεκαετία του '60 και αποδυνάμωσε την επαρχία, οι εσωτερικές μεταναστεύσεις του ελληνικού πληθυσμού συνετέλεσαν στην αύξηση του μεγέθους των αστικών κέντρων και τελικά την συρρίκνωση του πληθυσμού των περισσότερων περιοχών της υπαίθρου. Το παράδοξο είναι ότι την περίοδο αυτή οι συνθήκες στον αγροτικό χώρο βελτιώθηκαν (<http://www.demography-lab.prd.uth.gr>, 20/9/2011).

Μια άλλη πτυχή της μετανάστευσης, η ενδοαγροτική μετανάστευση, είχε επίσης αξιοσημείωτη παρουσία στην περίοδο αυτή. Στο τέλος της δεκαετίας του 1970, μειώθηκε ο ρυθμός ανάπτυξης των δύο μεγάλων αστικών κέντρων και εμφανίστηκαν οι πρώτες τάσεις αναστροφής των μέχρι τότε πρακτικών. Οι μεταναστεύσεις από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις μειώθηκαν και καταγράφηκαν οι πρώτες ενδείξεις για αντίστροφες μετακινήσεις, δηλαδή από την πόλη προς την ύπαιθρο. Από το 1975 ως το 1981, που η κρίση πετρελαίου έφερε διεθνή οικονομική ύφεση και με την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο στην Ελλάδα, έχουμε και τον μεγαλύτερο όγκο εσωτερικών μεταναστών (<http://www.demography-lab.prd.uth.gr>, 20/9/2011). Ταυτόχρονα με την επιστροφή και την εγκατάσταση των παλιννοστούντων Ελλήνων οι περισσότεροι από αυτούς εγκαθίστανται στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα (Πατινιώτης, 1989). Στην δεκαετία του '80 η πλήρης ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα διαμορφώνει ένα νέο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο. Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (1986), το Πρώτο Κοινοτικό

Πλαίσιο Στήριξης (1988), η Κοινή Αγροτική Πολιτική βοήθησαν στην βελτίωση των όρων στον αγροτικό τομέα αλλά και στην ανάπτυξη της περιφέρειας γενικότερα. Την ίδια περίοδο η Ελλάδα αλλάζει και από χώρα «εξόδου» γίνεται χώρα «εισόδου» μετανάστευσης. Στην δεκαετία αυτή, οι αλλαγές στην χωρική κατανομή του πληθυσμού εντοπίζονται σε δύο γνωρίσματα, την πτώση του ρυθμού πληθυσμιακής αύξησης στα αστικά κέντρα γενικά και την πληθυσμιακή ανάκαμψη περιοχών της υπαίθρου, κυρίως των παράκτιων / νησιωτικών και καταγράφεται πιο έντονα η τάση για σταθεροποίηση της γεωγραφικής κατανομής του πληθυσμού (<http://www.demography-lab.prd.uth.gr>, 20/9/2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Στην Ελλάδα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως και σε πολλές χώρες της Νότιας Ευρώπης υπήρξαν μεγάλα ρεύματα μετανάστευσης τόσο προς την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη όσο και προς υπερωκεάνιους προορισμούς, κυρίως τις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Οι μετανάστες αυτοί αποτέλεσαν τους κύριους συντελεστές της βιομηχανικής ανόδου αυτών των κρατών, ωστόσο, οι πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1980 προκάλεσαν οικονομική αβεβαιότητα και απότομη πτώση της ζήτησης εργασίας, που στη συνέχεια οδήγησε αυτές τις χώρες να θεσπίσουν περιοριστικές πολιτικές μετανάστευσης. Ταυτόχρονα οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, ο ρατσισμός αλλά και ο νόστος οδήγησαν πολλούς Έλληνες μετανάστες να επιστρέψουν στην χώρα. Στη διάρκεια του μεταπολεμικού ελληνικού μεταναστευτικού ρεύματος περισσότεροι από ένα εκατομμύριο Έλληνες μετανάστευσαν, κυρίως μεταξύ 1950 και 1974. Πέρα από τους οικονομικούς λόγους ισχυροί ήταν και οι πολιτικοί λόγοι, εξαιτίας του εμφυλίου πολέμου αλλά και αργότερα κατά την περίοδο 1967-1974, της δικτατορίας. Επίσημες στατιστικές δείχνουν ότι κατά την περίοδο 1955-1973 η Γερμανία απορρόφησε 603.300 Έλληνες μετανάστες, η Αυστραλία 170.700, η ΗΠΑ 124.000, και ο Καναδάς 80.200. Η πλειοψηφία αυτών των μεταναστών προερχόταν από αγροτικές περιοχές. Άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν στην επιστροφή μεταναστών στην Ελλάδα είναι η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1974 και οι νέες οικονομικές προοπτικές που αναπτύχθηκαν μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Μεταξύ 1974 και 1985, σχεδόν οι μισοί από τους μετανάστες της μεταπολεμικής περιόδου είχαν επιστρέψει στην Ελλάδα (<http://www.migrationinformation.org>, 20/9/2011).

Από το 1950 μέχρι το 1980 περίπου η Ελλάδα γνωρίζει ένα μεγάλο ρεύμα εργατικής μετανάστευσης που λειτούργησε ως βαλβίδα εκτόνωσης επειδή οι πληθυσμιακοί πόροι υπερέιχαν και πίεζαν τους υλικούς. Το μεταναστευτικό ρεύμα της Ελλάδας είχε δύο κατευθύνσεις, προς υπερπόντιους προορισμούς και προς την Δυτική Ευρώπη. Οι υπερπόντιες πληθυσμιακές μετακινήσεις έχουν ως αποτέλεσμα τον εποικισμό και την επέκταση της Βόρειας Αμερικής και της Αυστραλίας και οι μετακινήσεις εντός της Ευρώπης συντελούν στην εξασφάλιση εργατικών χεριών για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης. Μέχρι το 1959 η υπερπόντια μετανάστευση θα καλύπτει το 58,2% της συνολικής. Η δεκαετία του 1960 θα φέρει την μεγάλη αναστροφή. Το 1960 η υπερπόντια μετανάστευση θα καλύψει το 56,4% επί του συνόλου. Ο συνολικός

αριθμός μεταναστών το 1955 ήταν 29.787, το 1956 ήταν 35.349, το 1957 ήταν 30.428, το 1958 ήταν 24.521 και το 1959 ήταν 23.684 (Παπαγαλάνη-Καλαφάτης, 2003). Την δεκαετία του 1960 σημειώνεται μεταναστευτική έκρηξη, το 1960 έφυγαν 47.768, το 1961 έφυγαν 58.837, το 1962 έφυγαν 84.054, το 1963 έφυγαν 100.072, το 1964 έφυγαν 105.569, το 1965 έφυγαν 117.167 (Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος τεύχη του 1961, 1963, 1964, 1966)

Η μεταναστευτική κίνηση ακολουθεί τις μεταβολές που επέρχονται στην αγορά εργασίας των χωρών υποδοχής αλλά και των έντονων πολιτικών σκηνικών που διαμορφώνονται στην Ελλάδα. Την περίοδο αυτή έγινε μαζική εκροή προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Το 1960 υπογράφηκε διμερής σύμβαση ανάμεσα στο Ελληνικό κράτος και την Δυτική Γερμανία με την οποία το Ελληνικό Υπουργείο Εργασίας και μια ειδική γερμανική επιτροπή συντόνιζαν τις ενέργειες τους για την προσέλκυση και εγκατάσταση εργατών στην βαριά βιομηχανία. Αντίστοιχες τέτοιες συμβάσεις υπογράφηκαν από την Γερμανία με πολλές χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, την Ιταλία, την Γιουγκοσλαβία, την Τουρκία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Από το 1971 αρχίζει η σταδιακή μείωση του αριθμού των μεταναστών, μεσολαβεί η πετρελαϊκή κρίση και το 1973 η Γερμανία θα αναστείλει την λειτουργία των επιτροπών που ήταν επιφορτισμένες με την προσέλκυση, επιλογή και τοποθέτηση των εργατών. Οι άνδρες μετανάστες στην Γερμανία απορροφούνταν κυρίως στην βιομηχανία μετάλλου, στην υφαντουργία και στην αυτοκινητοβιομηχανία. Λίγοι απασχολούνταν στον οικοδομικό κλάδο. Οι γυναίκες απορροφούνταν στην χημική βιομηχανία, στην ηλεκτροτεχνία, στην υφαντουργία και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Διασκορπίζονται σε όλα τα γεωγραφικά σημεία της Γερμανίας ανάλογα με τις ανάγκες ζήτησης εργατών. Σύμφωνα με τον Νόμο περί Αλλοδαπών του 1965 η άδεια παραμονής εξαρτιόταν από την άδεια εργασίας και χορηγούταν μόνο όσο ήταν σύμφωνη με τα συμφέροντα του κράτους. Με αυτόν τον τρόπο εύκολα μπορούσαν να απομακρυνθούν μαζικά οι ξένοι εργάτες κάθε φορά που η γερμανική οικονομία αντιμετώπιζε δυσκολίες. Η συλλογική σύμβαση εργασίας παρείχε νομική εξίσωση με τους Γερμανούς εργάτες αν και τελικά διαμορφωνόταν ένα ειδικό καθεστώς για τους αλλοδαπούς εργάτες. Τα συμβόλαια τους είχαν συγκεκριμένη διάρκεια κατά την οποία δεν μπορούσαν να αλλάζουν τόπο εργασίας, και δεν μπορούσαν να διεκδικούν ειδικές μισθολογικές αυξήσεις. Η αμοιβή εργασίας γινόταν με βάση το ωρομίσθιο. Πολλές φορές στα πρώτα χρόνια οι Έλληνες εργάτες ζητούσαν να αμείβονται με επίδομα παραγωγικότητας, ώστε να συγκεντρώνουν γρηγορότερα περισσότερα χρήματα είτε για να τα στείλουν με εμβάσματα είτε για να πετύχουν τον στόχο τους γρηγορότερα και να επιστρέψουν συντομότερα. Η πρακτική όμως αυτή έγινε επιζήμια για

τους ίδιους τους εργάτες καθώς διαρκώς αυξανόταν ο μέσος όρος παραγωγής και οδήγησε σε προστριβές ανάμεσα στους ντόπιους και στους ξένους. Επίσης μέσα σε αυτές τις συνθήκες εργασίας τα εργατικά ατυχήματα στους ξένους εργάτες ήταν πολύ περισσότερα απ' ό,τι στους Γερμανούς. Οι Έλληνες εργάτες έχουν μειωμένη συμμετοχή στα εργατικά συνδικάτα. Στη δεκαετία του 1960 μόλις το 1/4 του συνόλου των ξένων εργατών είναι οργανωμένοι στα εργατικά συνδικάτα. Οι Έλληνες εργάτες οργανώνονται περισσότερο στις ελληνικές κοινότητες που ασχολούνται πιο πολύ με την αντιμετώπιση των καθημερινών πρακτικών προβλημάτων και της κοινωνικής ζωής και λιγότερο με εργατικά ζητήματα. Το 1966 δημιουργείται η Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων που συσπειρώνει 20.000 Έλληνες από 50 κοινότητες. Η Ομοσπονδία από εκεί και πέρα ασχολείται με τα εργατικά ζητήματα. Ένα από τα βασικά θέματα που απασχολεί τους Έλληνες μετανάστες στην Γερμανία είναι η εκπαίδευση των παιδιών τους. Από το 1964 καθίσταται υποχρεωτική η εκπαίδευση των παιδιών των Ελλήνων στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα και ταυτόχρονα τίθεται και το θέμα λειτουργίας των ελληνικών σχολείων.

Πέρα από την Δυτική Γερμανία συναντάμε Έλληνες μετανάστες σε πολλές ακόμη Ευρωπαϊκές χώρες, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία, τη Σουηδία, την Ελβετία και το Βέλγιο. Το Βέλγιο την περίοδο από το 1955 ως το 1957 καθώς και το 1962 απορρόφησε αρκετές χιλιάδες εργάτες στα ορυχεία του. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι μετανάστες ακολουθούν τα κοινωνικά τους δίκτυα. Οι κάτοικοι των νησιών του Αιγαίου, του Ιονίου, της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας κατευθύνονται ιδιαίτερα στις υπερπόντιες χώρες ενώ οι κάτοικοι της Μακεδονίας, της Θράκης, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Κρήτης κατευθύνονται προς τις Ευρωπαϊκές χώρες. Η Ήπειρος, η Θράκη και η Μακεδονία για περισσότερο από 20 χρόνια, από το 1955 ως το 1977 κάλυπταν το 45% της συνολικής μετανάστευσης.

Η υπερπόντια μετανάστευση έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Από το 1959 ως το 1969 πήγαν στις ΗΠΑ περίπου 50.000 Έλληνες. Η δεκαετία του 1950 ήταν δεκαετία οικονομικής και κοινωνικής προόδου και εντεινόμενης πολιτικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης. Το 1965 αίρονται οι περιορισμοί για μετανάστευση από την Νότια Ευρώπη και έτσι έρχεται ένα νέο κύμα μεταναστών από την Ελλάδα. Αυτό το δεύτερο κύμα συνέβαλε στην τόνωση της κοινοτικής ζωής των Ελληνοαμερικανών και έδωσε έμφαση στην αντίληψη περί διατήρησης της ελληνικότητας. Στις αρχές του 1970 οι Έλληνες στις ΗΠΑ είχαν φτάσει το μισό εκατομμύριο. Οι μετανάστες εγκαταστάθηκαν κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα της ανατολικής ακτής, δηλαδή στην Νέα Υόρκη, στην Βοστώνη, στην Φιλαδέλφεια και στην Ουάσιγκτον καθώς επίσης και στο Σικάγο και στην Καλιφόρνια. Πολλοί από όσους συγκεντρώθηκαν στην Νέα Υόρκη σχημάτισαν την συνοικία Αστόρια,

μια από τις ισχυρότερες ελληνικές παροικίες της διασποράς. Την ίδια εποχή παρουσιάστηκε η είσοδος Ελλήνων που έρχονταν στις ΗΠΑ για να σπουδάσουν. Την δεκαετία του 1950 τα συνηθέστερα επαγγέλματα ήταν μικροϊδιοκτήτες και υπάλληλοι ενώ οι δεύτερης γενιάς μετανάστες εμφάνιζαν υψηλά ποσοστά εργασίας σε διευθυντικές θέσεις και ως εξειδικευμένοι εργάτες. Παράλληλα οι γυναίκες της δεύτερης γενιάς που εργάζονταν σε δημόσιες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις ήταν σαφώς περισσότερες από αυτές της πρώτης γενιάς. Η μετανάστευση προς την Βόρεια Αμερική συμπεριέλαβε και ως χώρα προορισμού και τον Καναδά. Το 1951 ο Καναδάς είχε 13.966 Έλληνες ενώ το 1971 είχε 124.475. Η συντριπτική πλειοψηφία εγκαταστάθηκε στα αστικά κέντρα και κυρίως στο Μοντρεάλ και στο Οντάριο (Κιτροέφ, 2003).

Η υπερπόντια μετανάστευση είχε και έναν ακόμη συνήθη προορισμό, την Αυστραλία. Το 1952 υπογράφηκε η Ελληνοαυστραλιανή συμφωνία μετανάστευσης. Εντεταλμένοι υπάλληλοι της αυστραλιανής κυβέρνησης διέτρεχαν την ελληνική ύπαιθρο προσπαθώντας να προσελκύσουν υποψήφιους μετανάστες με τους οποίους στην συνέχεια υπέγραφαν διετές συμβόλαια. Το σύμφωνο αυτό οδήγησε στον πολλαπλασιασμό των αφίξεων. Οι νεοαφιχθείς με το κρατικό πρόγραμμα επιχορήγησης περνούσαν από μια δαιδαλώδη και επίπονη διαδικασία διαλογής με την οποία έπρεπε να παραμείνουν σε πρώην στρατιωτικά στρατόπεδα με πολύ κακές συνθήκες διαμονής. Όσοι πήγαν χωρίς να ενταχθούν στο πρόγραμμα συνάντησαν καλύτερες συνθήκες. Αυτοί έφτασαν στην Αυστραλία στηριζόμενοι στα συγγενικά και εθνοτοπικά δίκτυα. Η νομοθετική ρύθμιση του 1974 έθεσε τέλος στην είσοδο ανειδίκευτων εργατών από την Ελλάδα, παρόλα αυτά όμως η εισροή των Ελλήνων μεταναστών στην Αυστραλία δεν σταμάτησε ποτέ. Οι νεοφερμένοι των δεκαετιών του 1950 και του 1960 απασχολήθηκαν σχεδόν αποκλειστικά στην βιομηχανία και συγκεντρώθηκαν στα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως στην Μελβούρνη. Οι μετανάστες οργανώθηκαν σε ελληνικές κοινότητες και σε αδελφότητες με κριτήριο τον τόπο καταγωγής.

Στην ελληνική επικράτεια μεγάλες επιρροές άσκησαν σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο τα εμβάσματα που έστελναν οι μετανάστες στις οικογένειές τους. Αυτοί οι άδηλοι πόροι καλύπτουν μεγάλο ποσοστό του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Υπολογίζεται ότι για το διάστημα ανάμεσα στο 1960 μέχρι το 1972 κάλυπταν το 1/3. Μετά το 1973 οι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής είναι χαμηλοί και αυξομειώνονται και τέλος μετά το 1979 η εικόνα αντιστρέφεται και οι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής είναι αρνητικοί. Η ροή εμβασμάτων από την Γερμανία είναι σταθερή σε σχέση με τα εμβάσματα από τις υπερπόντιες χώρες, κάτι που ερμηνεύεται από την διαφορετική αντίληψη της απομάκρυνσης από την πατρίδα χώρα, της διαφορετικής αντίληψης σχετικά με την

μονιμότητα της μετανάστευσης και τις διαφορετικές οικονομικές στοχεύσεις. Άλλοι παράγοντες που επιδρούν στην αποστολή ή μη εμβασμάτων είναι η ηλικία του μετανάστη, η οικογενειακή του κατάσταση, η διάρκεια εγκατάστασης στην χώρα παραμονής, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας που δέχεται τα εμβάσματα, η τιμή του συναλλάγματος και το ύψος των επιτοκίων. Όταν ο μετανάστης επιλέγει να μεταναστεύσει για βραχύ χρονικό διάστημα αυτό σημαίνει ότι υπάρχει έντονη πίεση στο βιοτικό επίπεδο της οικογένειας του. Τα εμβάσματα επηρεάζουν εξαιρετικά τον όγκο και την σύνθεση της κατανάλωσης και έχουν καθοριστικές αλλαγές στην ανάπτυξη επενδύσεων. Στην περίπτωση των εμβασμάτων από την Γερμανία αναζωογόνησαν την ελληνική ύπαιθρο και συχνά επενδύθηκαν στην αγορά κατοικίας (Παπαγαλάνη-Καλαφάτης, 2003). Συνήθως με τα εμβάσματα ο μετανάστης προσπαθεί να εξασφαλίσει στην οικογένεια του ένα υψηλότερο βιοτικό επίπεδο, μια επιχειρηματική επένδυση είναι σπάνια ο στόχος. Η μετανάστευση της μεταπολεμικής περιόδου συχνότερα λειτουργεί ως μετακίνηση ενός συντελεστή παραγωγής και λιγότερο ως διαδικασία συσσώρευσης κεφαλαίου (Γλύτσος, 1991).

Η ευρωπαϊκή μετανάστευση πολύ συχνά κλείνει τον κύκλο της με την παλιννόστηση. Η παλιννόστηση ξεκινά προς το τέλος της δεκαετίας του 1960. Το μεγαλύτερο ποσοστό παλιννοστούντων προέρχεται από την Γερμανία, επόμενα, καθώς ήταν και ο τόπος με την μεγαλύτερη απορρόφηση μεταναστών. Η παλιννόστηση εξαρτάται από το αν ο μετανάστης έχει εκπληρώσει τον στόχο που είχε θέσει αρχικά και δευτερευόντως από την οικογενειακή του κατάσταση. Με την παλιννόστηση αρχίζει μια νέα εποχή για τους μετανάστες, ένταξης και ενσωμάτωσης, αυτή τη φορά στην πατρίδα τους (Παπαγαλάνη-Καλαφάτης, 2003)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

4.1 Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Σήμερα πολλές χώρες βρίσκονται στην μεταναστευτική κατάσταση που βρισκόταν η Ελλάδα στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες περίπου η Ελλάδα έχει μετατραπεί από μια χώρα προέλευσης σε μια χώρα προορισμού, στην οποία πολλοί άνθρωποι έχουν σκοπό να παραμείνουν μόνιμα είτε την βλέπουν ως έναν πρώτο σταθμό. Σε αυτό βοηθά και η γεωγραφική εγγύτητα με την Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη που αποτέλεσαν χρονικά τις πρώτες χώρες αποστολής μεταναστών στην Ελλάδα και την Μέση Ανατολή. Τα πιο πρόσφατα μεταναστευτικά ρεύματα έχουν ως τόπο προέλευσης ασιατικές χώρες, κυρίως το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, την Ινδία, τις Φιλιππίνες, την Συρία και την Κίνα καθώς και από την Βόρεια κυρίως Αφρική, την Αίγυπτο, την Νιγηρία και την Αιθιοπία.

Οι διαφορές ανάμεσα στις δύο εποχές είναι πολλές τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές. Τα μεταναστευτικά ρεύματα σήμερα χαρακτηρίζονται περισσότερο από την διεύρυνση της οικογενειακής συνένωσης ή την μετανάστευση ολόκληρης της οικογένειας, ενώ στο παρελθόν μετανάστευαν οι προστάτες της οικογένειας, είτε οι άνδρες, είτε οι γυναίκες. Τα τελευταία έτη έχει γίνει καθημερινότητα η παράνομη μετανάστευση και έχουν αυξηθεί σημαντικά όσοι αιτούνται άσυλο καθώς και οι πρόσφυγες (<http://www.inegsee.gr>, 21/9/2011).

Η μείωση της μετανάστευσης και η επιστροφή μεταναστών δημιούργησε ένα θετικό ισοζύγιο τη δεκαετία του 1970. Η μετανάστευση προς την Ελλάδα αυξήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν ένας μικρός αριθμός από Ασιάτες, Αφρικανούς και Πολωνούς έφτασαν και βρήκαν δουλειά κυρίως στον τομέα των κατασκευών, της γεωργίας και των υπηρεσιών. Παρόλα αυτά, η μετανάστευση προς την χώρα ήταν ακόμη πολύ περιορισμένη σε μέγεθος. Το 1986, οι μετανάστες ανήλθαν συνολικά περίπου στους 90.000. Το ένα τρίτο από αυτούς ήταν από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η νίκη της αντεπανάστασης στην Σοβιετική Ένωση και η αναδιαμόρφωση του πολιτικού σκηνικού στα Βαλκάνια οδήγησαν σε αύξηση των εισερχόμενων μεταναστών. Πολλοί παράγοντες ευνοούν τη μετατροπή της Ελλάδας σε μια χώρα υποδοχής. Η γεωγραφική της θέση την καθιστά όχι μόνο άμεση επιλογή αλλά και ανατολική «πύλη» της Ε.Ε. Ταυτόχρονα αυξήθηκε και η απαίτηση για φτηνές εργατικές

αποδοχές στις οποίες ανταποκρίθηκε αυτή η νέα κατώτερη οικονομικά δύναμη. Παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη που ακολούθησε την ένταξη στην Ε.Ε., η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης των νέων ανθρώπων οδήγησαν τους περισσότερους Έλληνες να απορρίπτουν χαμηλού επιπέδου και χαμηλού εισοδήματος θέσεις εργασίας. Εν τω μεταξύ, τόσο το μεγάλο μέγεθος της άτυπης, οικογενειοκεντρικής οικονομίας όσο και ο εποχιακός χαρακτήρας βιομηχανιών, όπως ο τουρισμός, η γεωργία και οι κατασκευές, δημιούργησαν την ζήτηση για μια ευέλικτη ομάδα εργασίας, εκτός νομοθεσίας και εκτός των προβλεπόμενων πρακτικών της Ε.Ε. Έτσι η μη τυπική μετανάστευση προς την Ελλάδα, ή η λαθρομετανάστευση όπως συχνά αναφέρεται, ενισχύθηκε άτυπα αλλά ουσιαστικά.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ο πληθυσμός στην Ελλάδα αυξήθηκε από 10.259.900 το 1991 σε 10.964.020. Αυτή η αύξηση συνοφείλεται στην μετανάστευση. Η απογραφή έδειξε ότι ο ξένος πληθυσμός στην Ελλάδα το 2001 ήταν 762.191 (47.000 από αυτούς πολίτες της Ε.Ε.). Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μετανάστευση κατά φύλο που προσφέρει αναλυτικά εργαλεία για τις αιτίες της μετανάστευσης όσο και για την κουλτούρα της. Άντρες και γυναίκες αποτελούν το 54,5 τοις εκατό και 45,5 τοις εκατό του συνόλου, αντίστοιχα. Ωστόσο, η σύνθεση των δύο φύλων διαφέρει σημαντικά μεταξύ των διαφόρων εθνικοτήτων. Αλβανοί και οι Ρουμάνοι παρουσιάζουν την πιο ισορροπημένη εικόνα, επειδή τα ποσοστά των ανδρών κυμαίνονται ακριβώς επάνω από το μέσο όρο. Άλλες εθνικότητες παρουσιάζουν έντονες ασυμμετρίες, για παράδειγμα, οι γυναίκες αποτελούν σχεδόν τα δύο τρίτα των μεταναστών από την πρώην Σοβιετική Ένωση και τη Βουλγαρία, καθώς και περίπου τα τέσσερα πέμπτα των μεταναστών από τις Φιλιππίνες. Από την άλλη πλευρά, οι μετανάστες από το Πακιστάν και η Ινδία είναι σχεδόν αποκλειστικά άνδρες. Οι λόγοι της μετανάστευσης ποικίλλουν. Πενήντα τέσσερα τοις εκατό των μεταναστών έρχονται για εργασία, ακολουθεί η οικογενειακή επανένωση (13 τοις εκατό) και ο επαναπατρισμός απόδημων (7 τοις εκατό). Στο σύνολο του μεταναστευτικού κινήματος οι προθέσεις διαφέρουν, οι Αλβανοί παρουσιάζουν το υψηλότερο επίπεδο με πρόθεση την οικογενειακή επανένωση, από τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά, την Αυστραλία έρχονται για επαναπατρισμό, περίπου στο 6%, ενώ περίπου 1,6 % έρχεται αναζητώντας άσυλο.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, η μεγαλύτερη ομάδα μεταναστών προέρχεται από τις βαλκανικές χώρες κυρίως την Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Οι άνθρωποι από τις χώρες αυτές αποτελούν σχεδόν τα δύο τρίτα του συνολικού "ξένου πληθυσμού." Οι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Γεωργία, Ρωσία, Ουκρανία, Μολδαβία, κλπ.) αποτελούν το 10 τοις εκατό, από χώρες της Ε.Ε. προέρχεται περίπου το έξι τοις εκατό (<http://www.migrationinformation.org>, 20/09/2011).

Από τις πιο σημαντικές χώρες προέλευσης είναι η Αλβανία με αναλογία 57,5 τοις εκατό του συνόλου και στη δεύτερη θέση είναι η Βουλγαρία με 4,6 τοις εκατό. Τα κοινά σύνορα με αυτές τις δύο χώρες έχουν διευκολύνει τον ερχομό και δημιουργούν μια κυκλική μορφή μετανάστευσης ανθρώπων που έρχονται και φεύγουν. Σχεδόν το ήμισυ των μεταναστών είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (συμπεριλαμβανομένου τα τεχνικής ειδίκευσης σχολεία) και το ένα τρίτο είναι απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου. Σχεδόν το ένα δέκατο έχει τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μια ποιοτική ανάλυση των εκπαιδευτικών επιπέδων των διαφόρων εθνικοτήτων δείχνει ότι, συγκριτικά, οι Αλβανοί έχουν το χαμηλότερο επίπεδο της εκπαίδευσης και οι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση έχουν το υψηλότερο. Όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι γυναίκες έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο του συνόλου. Οι μετανάστες απασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά (90 τοις εκατό) σε μισθωτές θέσεις εργασίας και σε πολύ μικρότερο βαθμό υπάρχουν λίγοι αυτοαπασχολούμενοι (6,5 τοις εκατό). Οι περισσότερες από τις θέσεις εργασίας δεν απαιτούν δεξιότητες, είναι χειρωνακτικής εργασίας και κάτω από το επίπεδο μόρφωσης, εκπαίδευσης και επαγγελματικών προσόντων τους. Οι μετανάστες απασχολούνται κυρίως στις κατασκευές (24,5 τοις εκατό), "άλλες υπηρεσίες", εννοώντας κυρίως οικιακές εργασίες (20,5 τοις εκατό), γεωργία (17,5 τοις εκατό), και "εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια" (15,7 τοις εκατό). Λόγω του μεγέθους της παρουσίας τους στο συνολικό πληθυσμό μεταναστών, οι Αλβανοί κυριαρχούν σε όλους τους τομείς. Εντός της Αλβανικής υπηκοότητας, ωστόσο, ο τομέας των κατασκευών απορροφά το μεγαλύτερο ποσοστό (32 τοις εκατό), ακολουθούμενος από τη γεωργία (21 τοις εκατό), και στη συνέχεια «άλλες υπηρεσίες» (15 τοις εκατό). Αντίθετα, οι Βούλγαροι είναι ως επί το πλείστον ασχολούνται με την γεωργία (33 τοις εκατό) και «άλλες υπηρεσίες» (29 τοις εκατό) (<http://www.migrationinformation.org>, 20/09/2011).

Το Ελληνικό κράτος φάνηκε απροετοίμαστο να δεχτεί τον μεγάλο όγκο των μεταναστών και να κάνει τις απαραίτητες νομικές και θεσμικές αλλαγές για την νομιμοποίηση και την ένταξη αυτού του πληθυσμού. Αναγκάστηκε να υιοθετήσει μια διαδικασία διευθέτησης μέσα σε αντιφατικές πιέσεις. Από τη μια οι ξενοφοβικές αλλά και οι ανθρωπιστικές φωνές από την άλλη οι ενδεχόμενες απώλειες αλλά και οι ενδεχόμενες ωφέλειες από την καταγραφή και τον έλεγχο των μεταναστών ώθησαν στην θέσπιση κάποιων νομοθετικών μέτρων.

4.2 ΘΕΣΜΙΚΟ-ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης εισήχθη μόλις το 1991 και έδωσε σε μη εγγεγραμμένους μετανάστες την ευκαιρία να αποκτήσουν μια «λευκή κάρτα» προσωρινής άδειας παραμονής. Αυτό, με τη σειρά του, τους έδωσε χρόνο για να υποβάλουν τα συμπληρωματικά έγγραφα που απαιτούνται για την απόκτηση «πράσινης κάρτας» εργασίας και διαμονής. Ο Νόμος 1975/1991, "Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες διατάξεις", προέβλεπε ένα περίπλοκο και αποθαρρυντικό σύστημα δύο αδειών. Οι μετανάστες για να είναι δικαιούχοι για τη «λευκή κάρτα» έπρεπε να έχουν ζήσει ήδη στην Ελλάδα για τουλάχιστον ένα έτος υπό καθεστώς παρανομίας και να υποβάλλουν έγγραφα που να πιστοποιούν καλή υγεία, ένα καθαρό δικαστήριο και ποινικό μητρώο, καθώς και απόδειξη καταβολής ασφαλιστικών εισφορών για 40 ημέρες. Ένα σύνολο 150 ημερών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης ήταν απαραίτητα για την απόκτηση της πράσινης κάρτας. Δεν υπάρχει κόστος εγγραφής σε αυτό το στάδιο. Μέχρι το τέλος της πρώτης νομιμοποίησης, 371.641 μετανάστες είχαν εγγραφεί για τη λευκή κάρτα, αλλά μόνο 212.860 έχουν λάβει μια πράσινη κάρτα. Υπολογίζεται ότι οι αριθμοί αυτοί αφορούν το μισό του συνόλου των μεταναστών στην χώρα. Το 2001 θεσπίστηκε ο νόμος 2910/2001, "Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Κτήση της ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις". Αυτός ο νόμος έδωσε στους μετανάστες μια δεύτερη ευκαιρία να νομιμοποιήσουν την κατάστασή τους, υπό τον όρο ότι θα μπορούσαν να καταδείξουν απόδειξη κατοικίας για τουλάχιστον ένα έτος πριν από την εφαρμογή του νόμου. Δόθηκε μια περίοδος έξι μηνών για να υποβάλουν οι ενδιαφερόμενοι όλα τα απαραίτητα έγγραφα για την απόκτηση της άδειας εργασίας, η οποία έγινε απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση άδειας παραμονής. Οι δύο μέθοδοι νομιμοποίησης διαφέρουν, αλλά τα έγγραφα που απαιτούνταν και για τα δύο ήταν παρόμοια. Οι πιο σημαντικές διαφορές ήταν ότι το 2001 ο μετανάστης έπρεπε να υποβάλει ένα αντίγραφο της επίσημης σύμβασης με τον εργοδότη του για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, καθώς και επιβεβαίωση ότι οι εθνικές ασφαλιστικές εισφορές είχαν καταβληθεί για τουλάχιστον 200 εργάσιμες ημέρες (που θα μπορούσε επίσης να πληρωθούν από τους ίδιους τους μετανάστες). Επιπλέον το 2001 ήταν απαραίτητη πληρωμή 147 ευρώ ανά άτομο άνω των 14 ετών. Όλοι οι υποψήφιοι του προγράμματος του 1997 που οι άδειες τους είχαν λήξει το 2001 έπρεπε να διεκπεραιώσουν την διαδικασία από την αρχή. Όταν η επίσημη προθεσμία υποβολής αιτήσεων για το δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης έληξε τον Αύγουστο του 2001, αναφέρθηκε ότι 351.110 μετανάστες είχαν υποβάλει τα έγγραφά τους για την απόκτηση

άδειας εργασίας - προϋπόθεση για την παροχή της άδειας διαμονής. Ωστόσο, η γραφειοκρατία και η έλλειψη των απαραίτητων υποδομών δημιούργησε τεράστια προβλήματα και καθυστερήσεις στην εξέταση των αιτήσεων. (<http://www.migrationinformation.org> 20/09/2011).

Ο επόμενος νόμος είναι ο 3386/2005 με τίτλο "Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια" ο οποίος θεωρείται βασικό νομοθέτημα της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Με τον νέο νόμο μειώνεται η γραφειοκρατία ενοποιώντας την άδεια εργασίας και διαμονής μεταναστών σε ένα έγγραφο. Γίνεται καμπάνια νομιμοποίησης παράτυπων μεταναστών και ενσωματώνεται η κοινοτική οδηγία 2003/86 για την οικογενειακή επανένωση των μεταναστών. Επίσης ενσωματώνεται η κοινοτική οδηγία 2003/109 για το καθεστώς του επί μακρός διαμένοντος αλλοδαπού με συμπλήρωση πενταετούς διαμονής στην Ελλάδα και την γνώση της ελληνικής γλώσσας, πολιτισμού και ιστορίας. Παράλληλα προβλέπονται ποινικές, οικονομικές και διοικητικές κυρώσεις σε όσους παρέχουν υπηρεσίες σε παράνομους μετανάστες/υπηκόους τρίτων χωρών.

Το 2007, θεσπίστηκε νέος νόμος, ο 3386/2007 με τίτλο "Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης" με τον οποίο διευκολύνθηκαν οι μετανάστες στην εξαγορά του 20% των απαιτούμενων ενσήμων για να μπορέσουν να ανανεώσουν τις άδειες παραμονής τους. Επίσης θεσπίστηκε ότι οι γονείς μπορούν να νομιμοποιούνται όταν τα παιδιά τους φτάσουν να φοιτούν στην πρωτοβάθμια ή στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το 2010, με τον νόμο 3838/2010 περί "Σύγχρονες διατάξεις για τη ελληνική ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις" τροποποιήθηκε ο κώδικας για την Ελληνική ιθαγένεια που βασιζόταν στην αρχή δικαίου αίματος. Τα παιδιά των μεταναστών θα μπορούσαν να αποκτούν ελληνική ιθαγένεια με την γέννηση τους στην Ελλάδα με την προϋπόθεση ότι και οι δυο γονείς μένουν ήδη στην Ελλάδα για 5 χρόνια. Επίσης και παιδιά που έχουν ήδη παρακολουθήσει 6 χρόνια ελληνικού σχολείου και κατοικούν μόνιμα εδώ δικαιούνται την ελληνική ιθαγένεια. Όσοι επιθυμούν την πολιτογράφηση ως Έλληνες θα πρέπει να διαμένουν στην χώρα για 7 συναπτά έτη να έχουν λευκό ποινικό μητρώο, να ομιλούν Ελληνικά και να έχουν ομαλά ενταχτεί στην κοινωνική και οικονομική ζωή (Καλοφωλιάς, 2011. σελ.38)

Τα νομοθετήματα αυτά παρόλο που στοιχειοθετούν ένα ισχυρό νομοθετικό πλαίσιο αδυνατούν να εφαρμοσθούν και λόγω της γραφειοκρατίας συχνά παρακωλύονται και οδηγούν σε αδιέξοδα. Ένα αξιοπρόσεκτο παράδειγμα είναι ότι το 2000 και το 2001 ενώ

αυξήθηκε ο αριθμός αιτήσεων για την χορήγηση ασύλου έγινε μια μεγάλη μείωση του αριθμού των αναγνωρίσεων. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στις χώρες με τα πιο χαμηλά ποσοστά αλλά και αριθμητικά νούμερα αναγνώρισης της προσφυγικής ιδιότητας. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες έχει επισημάνει ότι η Ελλάδα από τη μια έχει μια από τις πιο προοδευτικές νομοθεσίες αλλά από την άλλη παρουσιάζει μεγάλα προβλήματα στην υλοποίηση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου. (<http://www.inegsee.gr/>, 21/09/2011)

Οι σύγχρονες εξελίξεις των μεταναστευτικών ρευμάτων επηρεάστηκαν πολύ από την κατάσταση στην Μέση Ανατολή και από τον πόλεμο στο Ιράκ. Η είσοδος των μεταναστών στην ελληνική αγορά δεν συνοδεύτηκε από σοβαρές απορρυθμίσεις. Η απασχόληση των μεταναστών βοήθησε στην αναβολή αντιμετώπισης διαρθρωτικών προβλημάτων, δηλαδή στην αύξηση του προϊόντος της χώρας αλλά με παραμονή στο ίδιο επίπεδο ανταγωνιστικότητας. Επειδή το επίπεδο ανταγωνιστικότητας δεν αυξήθηκε διαρκώς ανανεώνεται η ζήτηση για φτηνή και ανειδίκευτη εργασία. Το φτηνό και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό παράλληλα οδηγεί στην ανάπτυξη της παραοικονομίας. Είναι απαραίτητο να ρυθμιστεί μια πολιτική και κοινωνική πολιτική για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι το ανθρωπιστικό τίμημα είναι ιδιαίτερα βαρύ. Η προσπάθεια παράνομης διάσχισης των συνόρων είναι ανθρωποβόρα, στον Έβρο υπάρχει ομαδικό νεκροταφείο όπου θάβονται όσοι πεθαίνουν από τις κακουχίες στην προσπάθεια τους να φτάσουν στην χώρα από χερσαίες και θαλάσσιες οδούς. (<http://www.paratiritis-news.gr>, 25/09/2011). Σύμφωνα με τον Τόμας Χάμμαρμπεργκ, επίτροπο για τα ανθρώπινα δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, η κράτηση παιδιών στα κέντρα υποδοχής που διαθέτει η χώρα είναι αντίθετη στην σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού επειδή σε αυτά τα παιδιά είναι εκτεθειμένα σε καταστάσεις βίας και στερούνται πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης ενώ τραγικές συνθήκες επικρατούν και στην ενδοχώρα (<http://www.enet.gr>, 25/09/2011). Ο δεύτερος λόγος που καθιστά απαραίτητη μια γερή οργανωμένη πολιτική είναι ότι σε οικονομικό επίπεδο η στασιμότητα αναδιαρθρωτικών διαδικασιών στην παραγωγική διάρθρωση του μεταναστευτικού ζητήματος δεν έχει καμία αναπτυξιακή διάσταση. Η έλλειψη πολιτικών εργατικού δυναμικού συσχετίζεται με την απώλεια ευκαιριών αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας (<http://www.inegsee.gr/>, 16/05/2003).

4.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Οι ομαλές κοινωνικές συνθήκες είναι το ζητούμενο που πρέπει να επιτευχθεί για να μπορέσει η Ελλάδα να κερδίσει την πρόκληση της σύγχρονης μετανάστευσης, με πρόσμιξη ή με συμβίωση είναι ένα χάσμα που οφείλει να γεφυρωθεί ώστε να μην αυξάνονται τα κοινωνικά προβλήματα και οι ακραίες πολιτικές έχθρας που αναπόφευκτα οδηγούν στην βία και στην διάρρηξη του κοινωνικού ιστού. Στην Ελλάδα η διαχείριση της μετανάστευσης αρχικά περνάει από την τοπική αυτοδιοίκηση. Με τον νόμο 1975/1991 η πολιτεία ανέθεσε την έκδοση αδειών παραμονής πολιτών από τρίτα κράτη στις αστυνομικές αρχές, κίνηση που υποδεικνύει πώς και με τί προοπτικές αντιμετωπίζει την μετανάστευση. Με τον ίδιο νόμο, το ίδιο εύγλωττα, αναθέτει στον ΟΑΕΔ την νομιμοποίηση των παράνομα διαμενόντων αλλοδαπών στην Ελλάδα και την ρύθμιση της αγοράς εργασίας. Με τον νόμο 2910/ 2001 όμως αλλάζει αυτή η στάση. Μεταβιβάζεται η εποπτεία και η αρμοδιότητα της εποπτείας των μεταναστών στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Δημιουργείται ειδική υπηρεσία, η Ειδική Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης. Έπειτα περνάει ανά περιφέρειες στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης επειδή αυτοί λόγω εγγύτητας γνωρίζουν τις ειδικές συνθήκες κάθε περιοχής, τους ανθρώπους, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες. Όμως αν και αυτό το σχέδιο ήταν πολύ καλά σχεδιασμένο δεν υπήρχε διοικητικός μηχανισμός έτοιμος για να διαχειριστεί τόσο μεγάλο όγκο δουλειάς και τόσο μεγάλη ευθύνη. Το αποτέλεσμα ήταν να υπάρξει κακοδιαχείριση και αναξιοπρεπής μεταχείριση των αιτούντων. Από τη μια η κακή ερμηνεία των ρυθμίσεων και από την άλλη η ανεπαρκής γνώση των υπαλλήλων συνετέλεσαν στην αδυναμία σωστής εφαρμογής του νόμου (Τσιούκας, 2006).

Ο νομοθέτης, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, θεωρεί την δράση της τοπικής αυτοδιοίκησης σημαντική. Έτσι υπάρχει η πρόβλεψη για τη δημιουργία ΚΕΑ, δηλαδή Κέντρων Εξυπηρέτησης Αλλοδαπών. Στους αλλοδαπούς εντάσσει τους αθίγγανους, τους παλιννοστούντες ομογενείς, τους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Όμως δεν εντάσσει θύματα ανθρωπίνης δουλείας, αφήνοντας τα θύματα του τράφικινγκ εκτός. Μπορούν να χορηγούν τρεις τύπους βεβαιώσεων: την μπλε που αντιστοιχεί στην νομιμότητα, την ροζ που δηλώνει προσωρινή μονιμότητα και την απλή που απλά καταγράφει την αίτηση και δεν αναγνωρίζει κανένα καθεστώς νομιμότητας. Σκοπός των ΚΕΑ είναι η ένταξη των αλλοδαπών στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου. Για να το πετύχουν αυτό προσπαθούν να βελτιώσουν την ποιότητα παροχής διοικητικών υπηρεσιών και να οργανώσουν στοχευμένες δράσεις σε πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο. Η πραγματοποίηση αυτών των στόχων ώστε να επιτευχθεί ο τελικός σκοπός δεν υπήρξε

απρόσκοπτη. Πολλά προβλήματα προέκυψαν, ιδιαίτερα στην χορήγηση και ανανέωση της άδειας παραμονής. Οι εργαζόμενοι βρέθηκαν αντί να συλλέγουν μόνο τα απαραίτητα χαρτιά να αποφασίζουν για την εγκυρότητα τους ή μη. Συχνά γίνονται σφάλματα ερμηνείας και εφαρμογής των ρυθμίσεων. Υπάρχει έλλειψη υποδομών και υλικοτεχνικού εξοπλισμού. Η διεκπεραίωση των υποθέσεων γίνεται συχνά από συμβασιούχους με αποτέλεσμα το καθεστώς της προσωρινότητας να δημιουργεί προχειρότητα, ανασφάλεια και έλλειψη ενδιαφέροντος. Επιπλέον πρόβλημα είναι οι συγκεκριμένες καταληκτικές ημερομηνίες των αιτήσεων που δημιουργούν εκείνες τις μέρες υπερφόρτωση. Τέλος συχνά υπάρχουν προβλήματα στην γλώσσα, στην μετάφραση και την επικοινωνία. Είναι απαραίτητη η καλύτερη λειτουργία, διάρθρωση και υποδομή τόσο σε εξοπλισμό όσο και σε χώρους. Η καλύτερη λειτουργία μπορεί να χρηματοδοτηθεί από το αντίτιμο που καταβάλλουν οι αλλοδαποί για την ανανέωση της άδειας παραμονής που ανέρχεται στα 150 ευρώ και από την ετήσια εισφορά των αλλοδαπών για να χρήση των υπηρεσιών που ανέρχεται στα 30 ευρώ ετησίως. Η μεγάλη συγκέντρωση αλλοδαπού πληθυσμού, η συνήθης επιθυμία τους να εγκατασταθούν μόνιμα στην χώρα και η συχνή αμηχανία των ντόπιων να αντιμετωπίσουν την νέα κατάσταση οδηγούν επιτακτικά στην ανάγκη η πολιτεία να συνειδητοποιήσει την τεράστια χρησιμότητα διαμόρφωσης μιας ευνομούμενης πολιτικής. Σε κάθε περίπτωση είναι επιβεβλημένη η ευαισθητοποίηση των Δήμων και της τοπικής κοινωνίας. Αποτελούν το κλειδί για την ομαλή ένταξη των αλλοδαπών (Τσιούκας, 2006).

Η αυθόρμητη και ισορροπημένη διάχυση των μεταναστών σε όλη την Ελλάδα ήταν μάλλον ένα ευτύχημα για την χώρα. Οι ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές ακόμα και πολεοδομικές συνθήκες στην Ελλάδα δεν επέτρεψαν την δημιουργία γκέτο. Παρόλα αυτά υπάρχει υπερσυγκέντρωση μεταναστών σε υποβαθμισμένες περιοχές που απαξιώνονται οικονομικά. Είναι ιστορικά σύνηθες η δημιουργία γκέτο να συμβαίνει χρονικά στην διάρκεια της δεύτερης γενιάς μεταναστών. Οπότε ο κίνδυνος δημιουργίας γκέτο δεν έχει εξαλειφτεί ακόμα. Περίπου το μισό των μεταναστών στην Ελλάδα είναι εγκατεστημένοι με τις οικογένειες τους και κοντά στο 60% των μεταναστών στην Αττική επιθυμεί να παραμείνει μόνιμα στην χώρα. Στην πραγματικότητα η νέα πατρίδα για τους μετανάστες είναι η τοπική κοινωνία. Ανάλογα με το πως ενσωματώνονται σε αυτήν δημιουργούνται και οι υπόλοιπες σχέσεις τους με την χώρα, με τους ομοεθνείς τους και με τους ντόπιους. Η πρόληψη προβλημάτων οφείλει να συμβαίνει σε αυτό ακριβώς το σημείο, στην διευκόλυνση της κοινωνικοποίησης, στην προσαρμογή, να βοηθά τους μετανάστες να αποκωδικοποιούν την νέα πραγματικότητα και να προσαρμόζονται. Ο δρόμος αυτός είναι δύο κατευθύνσεων βέβαια. Σύμφωνα με έρευνες οι Έλληνες δίνουν αντιφατικές απαντήσεις για τους μετανάστες, συνήθως τους έχουν συνδεδεμένους με αρνητικές καταστάσεις, με την

εγκληματικότητα, με την ανεργία και την ανασφάλεια. Η ανασφάλεια υπάρχει και στις δύο πλευρές. Οι μετανάστες αντίστοιχα αισθάνονται αποξένωση και απόρριψη και διατηρούν πολλούς στερεοτυπικούς φόβους για τους Έλληνες.

Το ζήτημα της πολιτισμικής ένταξης και της κοινωνικής πρόσμιξης είναι ιδιαίτερα σημαντικό και ίσως προϋπόθεση για την οικονομική ένταξη. Η δεύτερη γενιά συνήθως αισθάνεται μέρος την ελληνικής κοινωνίας. Είτε έχουν γεννηθεί, είτε έχουν μεγαλώσει εδώ, αισθάνονται τμήμα της και βρίσκονται σε αλληλοδιαμόρφωση με την κοινωνία. Έχουν μεγαλύτερη κοινωνική κινητικότητα, μεγαλύτερη συμμετοχή στην πολιτική ζωή και περισσότερες σχέσεις με τους ντόπιους. Το κρίσιμο σημείο στην δεύτερη γενιά είναι η σχολική εκπαίδευση. Στην διάρκεια της δεύτερης γενιάς κρίνεται το "παιχνίδι" ένταξης ή γκετοποίησης. Το σχολείο είναι ο ισχυρότερος μηχανισμός ένταξης και αφομοίωσης. Αν εκεί ελεγχθεί η αντικοινωνική συμπεριφορά, κάπως εξισορροπηθούν οι ανισότητες στις ευκαιρίες και το βιοτικό επίπεδο και τέλος αντιμετωπιστούν τυχόν παθογενείς οικογενειακές καταστάσεις που μπορεί να γεννούνται από τις δυσκολίες των γονέων τότε ο μετανάστης περνάει από την θέση του ξένου στην θέση του οικείου και από την θέση του φιλοξενούμενου στην θέση του συγκατοίκου. Μαθαίνει ταυτόχρονα και να διεκδικεί να είναι ζωντανό κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, ξεπερνάει τον "αναλφαριθμητισμό" σχετικά με το πως λειτουργεί το κράτος και ταυτόχρονα πως διαμορφώνεται κοινωνικά με τα ίδια ερεθίσματα που διαμορφώνονται οι γηγενείς μαθητές. Τα σχολεία φυσικά χρειάζεται να έχουν τόσο παιδιά μεταναστών όσο και παιδιά ντόπιων για να γίνονται κοινωνικές προσμίξεις. Είναι σαφές ότι όταν οι γηγενείς μαθητές έρχονται σε επαφή και επικοινωνία με τους μετανάστες μαθητές αίρεται ο φόβος και η ξενοφοβία και από τις δυο πλευρές. Οι δράσεις αυτές όμως πρέπει να προηγηθούν της δημιουργίας κλειστών θυλάκων αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος δημιουργίας αντίστοιχων μορφωμάτων όπως τα γαλλικά *ban lieu*. Η σχολική μέριμνα χρειάζεται να μην σταματά στην τάξη. Είναι αποδεδειγμένο ότι η άθληση και οι πολιτιστικές δράσεις των δήμων έχουν πολύ μεγάλη απήχηση στα παιδιά. Χρειάζονται τοπικά προγράμματα, δράσεις, εκδηλώσεις, εκπαιδευτικές ταινίες, γιορτές και οτιδήποτε μπορεί να βοηθήσει την εξοικείωση, την συμβίωση και την πρόσμιξη. Το ζήτημα είναι να υπάρχουν πολιτιστικοί διαμεσολαβητές ώστε να μην βιώνεται η καταγωγή ως στίγμα. Εκτός και μετά το σχολείο η θεσμική αποδοχή των μεταναστών ενθαρρύνει και τον ιδιωτικό τομέα, π.χ. η πρόσληψη αριθμού μεταναστών στην αστυνομία μπορεί να έχει τεράστιο θετικό αντίκτυπο στην αποδοχή τους από τις τοπικές κοινωνίες. Τέλος πολύ σημαντική είναι και η προβολή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η μη ξενοφοβική και απαλλαγμένη από ρατσισμό μετάδοση πληροφοριών και νοημάτων είναι το ισχυρότερο όπλο για απαλλαγή αυτών των στάσεων (Καπλάνι, 2006).

Σύμφωνα με το άρθρο 78 του νόμου 3852/2010 "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης" σε κάθε δήμο θα συγκροτηθούν και θα λειτουργήσουν συμβούλια ένταξης μεταναστών. Μέλη θα είναι δημοτικοί σύμβουλοι καθώς και εκπρόσωποι φορέων των μεταναστών. Ήδη λειτουργούν σε διάφορες πόλεις όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα αλλά και σε μικρότερες όπως το Ρέθυμνο, τα Χανιά, η Ρόδος και αλλού. Σκοπός του θεσμικού αυτού οργάνου είναι η ένταξη στην τοπική κοινωνία. Για να κατακτήσουν αυτό το σκοπό τα μέσα που διαθέτουν είναι η διευκόλυνση της επικοινωνίας των μεταναστών με τους δήμους και τις τοπικές αρχές, η υποβολή εισηγήσεων προς το δημοτικό συμβούλιο για την ανάπτυξη της ομαλής κοινωνικής ένταξης, η επίλυση των προβλημάτων των μεταναστών με διοργάνωση συμβουλευτικών υπηρεσιών και η οργάνωση εκδηλώσεων ευαισθητοποίησης. Με αυτά τα μέτρα επιθυμούν να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή, να δημιουργήσουν μια βάση ομαλών συνθηκών πάνω στην οποία μπορούν να καλλιεργηθούν περαιτέρω ομαλές σχέσεις. Η διοργάνωση τους, αν και εξαιρετικά βοηθητική, πολλές φορές συναντά σημαντικές ελλείψεις και συχνά περιορισμένη συμμετοχή.

4.4 ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Οι μετανάστες που έφυγαν από την μεταπολεμική Ελλάδα κατάγονται από τα κατώτερα στρώματα της ελληνικής κοινωνικής δομής. Με τη φυγή τους μειώνεται αριθμητικά ο όγκος αυτών των στρωμάτων. Κάθε μετανάστης πριν φύγει είχε κάποιο εισόδημα, οπότε τα εμβάσματα αποτελούν το υποκατάστατο του εισοδήματος που έπαψε να πραγματοποιείται στην χώρα. Μόνο οι μετανάστες που έφευγαν οικογενειακά και δούλευαν και οι δύο σύζυγοι κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μια κάποια περιουσία. Όσοι το κατάφεραν είναι λίγοι, ουσιαστικά πρόκειται για μια μικρή ανοδική πορεία που φτάνει από τα κατώτερα στρώματα μέχρι το κατώτερο μεσαίο στρώμα. Γενικά οι μισοί μετανάστες από τη δεκαετία του 1960 και μετά, πριν φύγουν ασχολούνταν με την γεωργία. Η έλλειψη τους οδήγησε και στην πτώση της γεωργικής παραγωγής (Πατινιωτης, 1989, σ. 269). Κατά τη διάρκεια απουσίας του μεγάλου ποσοστού των μεταναστών το οριακό προϊόν εργασίας στον αγροτικό τομέα ήταν θετικό, κάτι που καταδεικνύει ότι είναι πολύ πιθανόν η μετανάστευση να επηρέασε αρνητικά την αγροτική παραγωγή τουλάχιστον σε κάποιους νομούς, που ήταν γεωργικοί και από τους οποίους έφυγε πολύς κόσμος (Γλύτσος, 1991).

Το 1963, λίγο πριν το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα των αγροτών υπήρχε στην

Μακεδονία έλλειψη του απαραίτητου εργατικού δυναμικού. Για το διάστημα 1955 - 1975 το 32% των Ελλήνων μεταναστών προέρχεται από την Μακεδονία. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην εκβιομηχάνιση, η οποία υποβοηθήθηκε και από την αποστολή εμβασμάτων. Παρόλα αυτά η ανάπτυξη της παραγωγής και των μέσων παραγωγής στην γεωργία για αυτήν την περίοδο είναι πολύ μικρότερη απ' ό τι στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης. Η μετανάστευση δεν συνέβαλλε βασικά στην ενίσχυση της τάξης των μεταναστών, ούτε στην ενίσχυση των μέσων παραγωγής ώστε να ενδυναμώσουν την προγενέστερη της μετανάστευσης διαδικασία παραγωγής. Τα εμβάσματα βοηθούν να εισαχθούν νέα μηχανήματα αλλά δεν υπάρχει μεγάλη αποδοτικότητα, λόγω του κατακερματισμού των αγροτικών ιδιοκτησιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την σχετική μείωση των εισοδημάτων ανά οικογένεια ειδικά, σε σχέση με τις πιθανές δυνατότητες τους αλλά και την αύξηση των εισαγωγών τροφίμων γενικά. Επιπλέον δεν αναπτύχθηκε ο δευτερογενής τομέας. Το μεταναστευτικό ρεύμα παρόλο που φάνηκε ως ατραπός για μια αυτόνομη ανάπτυξη δεν απέδωσε τα βέλτιστα. Η μετανάστευση είναι σύμπτωμα των εξαρτημένων περιφερειακών κοινωνιών. Σήμερα πιο πολύ από ποτέ φαίνεται πόσο δομική είναι αυτή η εξάρτηση (Πατινιώτης, 1989).

Στην σύγχρονη πραγματικότητα, μακροπρόθεσμα η εισροή μεταναστών στην Ελλάδα επιφέρει πολλές διαρθρωτικές συνέπειες. Οι μετανάστες επειδή αποτελούν μια φτηνή εργατική δύναμη καταλήγουν σε θετική επίδραση στον πληθωρισμού, με την μείωση του. Παρόλα αυτά η στήριξη κλάδων της οικονομίας στην φτηνή, "μαύρη", ανειδίκευτη δύναμη και ο δεσμός της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων με χαμηλό κόστος εργασίας επιβραδύνουν τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό. Στον αγροτικό τομέα παρατηρείται αύξηση της αγροτικής παραγωγής και του αγροτικού εισοδήματος ενώ συμβαίνει το παράδοξο να υπάρχει μείωση του αγροτικού πληθυσμού. Δημογραφικά η εισροή πληθυσμού αυξάνει την προσφορά εργασίας και ταυτόχρονα συνεισφέρει στις γεννήσεις, ιδιαίτερα σε μικρά και αγροτικά μέρη. Όπως είναι επόμενο αυξάνεται και η συνολική κατανάλωση. Η παρούσα πολιτική επιλογή που αποτρέπει την κανονική ασφάλιση των μεταναστών οδηγεί και σε μεγάλες απώλειες στα ασφαλιστικά ταμεία (Ναξάκης, 2001, σ.186-191). Από την πλευρά τους οι οικονομικοί μετανάστες δεν έχουν κανένα απολύτως έρισμα ώστε να μπορούν να επιβάλλουν τον στοιχειώδη σεβασμό της εργατικής νομοθεσίας. Η απουσία κρατικής προστασίας για την μισθωτή εργασία τείνει να οδηγεί στην αυξημένη παραβίαση της εργατικής και κοινωνικής νομοθεσίας με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα προηγούμενο όπου η "μαύρη" εργασία θεωρείται κεκτημένο και προϋπόθεση που δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί. Η συντήρηση της "μαύρης" εργασίας οδηγεί στην παραοικονομία και την εδραίωση της. Με αυτόν τον τρόπο υπονομεύεται το

κοινωνικό κράτος ενώ αντίθετα ενδυναμώνεται η νομιμοποίηση της υποστήριξης των ιδιωτικών συμφερόντων σε όλες τις πλευρές της κοινωνικής ζωής. Αυτή η ιδεολογική αναδίπλωση βρίσκει υποκατάστατο κοινωνικό έρρισμα την στροφή προς εθνικιστικά ιδεολογικά σχήματα. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η ανάπτυξη και η νομιμοποίηση σχέσεων εργασίας ριζικά αντίθετων με την ύπαρξη κοινωνικού κράτους (<http://www.inegsee.gr>, 16/05/2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Στην ιστορία της Πιερίας η πρώτη μαζική μετακίνηση πληθυσμών έγινε με την ανταλλαγή πληθυσμών μετά το πέρας της μικρασιατικής καταστροφής. Από τότε παρουσίασε έντονη πληθυσμιακή ανάπτυξη. Το 1961, το πολεοδομικό συγκρότημα της Κατερίνης ήταν το τέταρτο αστικό κέντρο της Μακεδονίας, μετά τη Θεσσαλονίκη, την Καβάλα και τις Σέρρες και το δωδέκατο της Ελλάδας. Η πληθυσμιακή αυτή ακμή οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στην ανάπτυξη της καπνοκαλλιέργειας και στην αύξηση της παραγωγής καπνών ποικιλίας Κατερίνης, τα οποία μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν περιζήτητα στη διεθνή αγορά για σημαντικό χρονικό διάστημα. Η οικονομία βασιζόταν κυρίως στην καλλιέργεια καπνών της ποικιλίας "Σαμψούς Κατερίνης". Η συμβολή του καπνού στη διαμόρφωση του υψηλού σχετικά εισοδήματος της περιοχής της Κατερίνης, και γενικότερα του νομού Πιερίας, είναι μεγαλύτερη από ότι σε κάθε άλλη περιοχή της Ελλάδας. Οι δυσκολίες όμως στο καπνικό, η ζήτηση εργατικών χεριών στην γειτονική Θεσσαλονίκη και η μετανάστευση προς την Γερμανία είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση ή τη στασιμότητα του πληθυσμού του νομού Πιερίας. Παρόλα αυτά από την ετήσια εξαγωγή παραγωγή καπνών την περίοδο 1969 - 1970 το 9,8% ήταν της ποικιλίας Σαμψούς Κατερίνης και απέδωσαν το 10,4 % του καπνικού συναλλάγματος (Εγκυκλοπαίδεια Δομή, λήμμα Πιερία, λήμμα Κατερίνη)

Η Κατερίνη είναι η πρωτεύουσα του νομού Πιερίας και σύμφωνα με την απογραφή του 2001 έχει πληθυσμό 53.418 κατοίκους. Η γεωγραφική της θέση είναι στο Πιερικό ύψωμα, ανάμεσα στα Πιέρια Όρη και στον Θερμαϊκό κόλπο, απέχει γύρω στα 70 χιλιόμετρα από την Θεσσαλονίκη, κάτι που ευνοεί την ανάπτυξη της και αυξάνει τις ευκαιρίες επισκεψιμότητας της. Η Κατερίνη παρουσιάζει χαρακτηριστικά ανάπτυξης κοινά με όλες τις ελληνικές μικρές πόλεις. Η πόλη βρίσκεται πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα της χώρας. Κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο η μετακίνηση του πληθυσμού από την ύπαιθρο προς τα αστικά κέντρα έγινε για εύρεση εργασίας και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 βελτιώνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο αφού η εκπαίδευση θεωρήθηκε το βασικό όχημα για την ανέλιξη του πληθυσμού. Η αστική διάσταση επικυρώνεται από τη δημιουργία πολυκατοικιών, αλλά το σχέδιο πόλης υστερεί σε σχεδιασμό με αποτέλεσμα την απουσία ελεύθερων χώρων καθώς και έλλειψη καλά σχεδιασμένου οδικού δικτύου, επιτρέποντας όμως έτσι την ένταξη στην αστική πραγματικότητα ευρέων πληθυσμών. Οι δύο κυριότερες κατευθύνσεις εργασίας είναι η αυταπασχόληση και ο δημόσιος τομέας.

Για την περίπτωση της Περίας και την αποστολή εργατικού δυναμικού στο εξωτερικό με την μετανάστευση είναι ασφαλής η υπόθεση ότι ισχύει και στην υπόλοιπη ελληνική επικράτεια. Η έξοδος του πληθυσμού ήταν μαζική. Ενδέχεται να επηρέασε την αγροτική παραγωγή. Είναι πιθανό ότι με τα εμβάσματα από τη μια και την μείωση των εργατικών χεριών από την άλλη, επιταχύνθηκε η εκμηχανοποίηση της γεωργίας (Γλύτσος, 1991). Μεγάλο μέρος των εμβασμάτων προς την Ελλάδα συνέβαλε στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου της περιφέρειας σε σχέση με τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Η ευχέρεια των εμβασμάτων αυξάνει τον όγκο και μεταβάλλει την σύνθεση της κατανάλωσης. Πιο μακροπρόθεσμα οδηγεί στην αγορά κατοικιών. Με αυτόν τον τρόπο και με την παλιννόστηση αναπτύχθηκε πολεοδομικά η Κατερίνη. Αυτή η πρακτική προσέλκυσε τα εγχώρια κεφάλαια προς την οικοδομή. Έχει διατυπωθεί η κριτική ότι η αναγκαία ιστορικά αυτή οικονομική επιλογή δεν απέδωσε τα βέλτιστα μιας και αν τα εγχώρια κεφάλαια είχαν χρησιμοποιηθεί σε παραγωγικότερες δραστηριότητες με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα θα είχε αναπτυχθεί εντονότερα οικονομικά η χώρα. Αυτή είναι όμως μια υπόθεση μόνο με απρόβλεπτες πιθανές εκδοχές. Σε χώρες όπως η Ελλάδα, με διαρθρωτικές αδυναμίες και με την οικονομική κρίση της δεκαετίας 1970- 1980, ο τομέας των κατασκευών εκτός του ότι αποτελούσε ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού, είχε ευρύτατες διαχεόμενες επιπτώσεις στην ζήτηση ενδιάμεσων βιομηχανικών προϊόντων (Γλύτσος, 1991).

Σήμερα σημαντικότερος οικονομικός κλάδος του νομού είναι η γεωργία. Στηρίζεται στην καλλιέργεια σιτηρών, σπρωροφόρων δέντρων, οσπρίων, κηπευτικών, κτηνοτροφικών φυτών, βάμβακος και καπνού. Δάση καλύπτουν περίπου το 36% του νομού και εξασκείται και υλοτομία. Η κτηνοτροφία και η αλιεία ασκούνται σε μικρά μεγέθη. Αξιόλογη ανάπτυξη παρουσιάζει η βιομηχανία/ βιοτεχνία επεξεργασίας, συσκευασίας και κονσερβοποίησης γεωργικών προϊόντων. Τέλος ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο τομέας του τουρισμού. Παρουσιάζει δύο πόλους με αλματώδη, αν και διαφορετικής ποιότητας, ανάπτυξη. Από τη μια εκτείνεται η παραλιακή ζώνη με οργανωμένες εγκαταστάσεις για παροχές υπηρεσιών στους τουρίστες και από την άλλη η αξιοποίηση των προσβάσεων στον Όλυμπο, η ορεινή τουριστική ανάπτυξη με καλά οργανωμένες δραστηριότητες και παροχές.

Ο νομός σύμφωνα με το πρόγραμμα Καλλικράτης χωρίστηκε σε τρεις αυτοδιοικητικές μονάδες: την περιφέρεια Δίου και Ολύμπου που περιλαμβάνει τους δήμους Δίου, Λιτοχώρου και Ανατολικού Ολύμπου, την περιφέρεια Κατερίνης που περιλαμβάνει τους δήμους Πέτρας, Πιερίων, Ελαφίνας, Κατερίνης, Κορινού και Παραλίας και την περιφέρεια Πύδνας που περιλαμβάνει τους δήμους Κολινδρού, Αιγινίου, Μεθώνης και Πύδνας.

Στους δύο βασικούς τομείς της οικονομίας του νομού, στην γεωργία και τον τουρισμό απασχολούνται πολλοί μετανάστες. Και εδώ θα μπορούσαμε να εφαρμόσουμε ένα ερευνητικό μοντέλο που αφορά όλη την χώρα. Οι μετανάστες διαιρούνται σε δύο μερίδες: σε αυτούς που αναλαμβάνουν εργασίες που οι Έλληνες δεν θα έκαναν είτε γιατί τις θεωρούν δύσκολες είτε γιατί τις θεωρούν χαμηλού κοινωνικού κύρους και σε αυτούς που υπό άλλες συνθήκες θα καταλάμβαναν Έλληνες εργαζόμενοι. Εδώ τίθεται και το ζήτημα του οικονομικού ρατσισμού που σύμφωνα με πλατιά διαδεδομένη στάση οι μετανάστες κατηγορούνται για δημιουργία ανεργίας στους Έλληνες. Συνολικά η εικόνα διαμορφώνεται διαφορετικά από αυτήν την τοποθέτηση. Οι μετανάστες που αναλαμβάνουν εργασίες για τις οποίες οι Έλληνες δεν δείχνουν ενδιαφέρον, αυξάνουν την απασχόληση και την επιχειρηματικότητα καθώς τα κέρδη που αποφέρουν στους εργοδότες τους δαπανώνται και αυξάνουν την παραγωγή. Η απασχόληση των μεταναστών έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στο εισόδημα και στην απασχόληση των Ελλήνων. Το ποσοστό των μεταναστών που εργάζονται σε εργασίες που διεκδικούν και Έλληνες είναι χαμηλό. Τελικά το θετικό αποτέλεσμα που έχει η εργασία των μεταναστών υπερκαλύπτει το αποτέλεσμα μετατόπισης των Ελλήνων από ορισμένους κλάδους, όπως π.χ. η τουριστική εξυπηρέτηση (<http://www.ingesee.gr>, 16/05/2003).

Μια περίπτωση που έφερε στο προσκήνιο την Κατερίνη και το ζήτημα της σύγχρονης μετανάστευσης ήταν το 1998 όταν στο χωριό Παλαιό Κεραμίδι με απόφαση της κοινοτικής αρχής απαγορεύτηκε στους μετανάστες η κυκλοφορία. Με αφορμή αυτό το περιστατικό η εκπομπή "Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα" περίπου ένα χρόνο μετά επισκέφτηκε αυτό το χωριό με σκοπό να κινητοποιήσει διαφορετικά ερεθίσματα στους κατοίκους, συναισθηματικά και λογικά. Κάλεσε τους κατοίκους σε δυο δημόσιες συζητήσεις. Αρχικά οι κάτοικοι υπερασπίστηκαν την απόφαση, στην συνέχεια οι συντελεστές της εκπομπής προέβαλλαν ένα ντοκιμαντέρ για την αντιμετώπιση των Ελλήνων στις ΗΠΑ και το ρατσισμό και τις ταπεινώσεις που δέχονταν. Στη συνέχεια ακολούθησε συζήτηση όπου σημειώθηκε μετατόπιση κάποιων κατοίκων από την αρχική τους θέση. Έπειτα ακολούθησε η προβολή ενός ακόμη ντοκιμαντέρ από την σύγχρονη Γερμανία και την επίθεση σε έναν Έλληνα μετανάστη. Στο τέλος η συζήτηση του χωριού Παλαιό Κεραμίδι έγινε και αυτή μέρος ντοκιμαντέρ που ένωνε όλα τα παραπάνω σαν μια τριλογία που προβλήθηκε στην ελληνική τηλεόραση και πήρε μέρος στο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ στην Θεσσαλονίκη.(www.rwf.gr, 30/09/2011).

Το 1991 ιδρύθηκε το ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΠΙΕΡΙΩΝ (Κ.Α.Π.) μια μη κερδοσκοπική Εταιρεία. Τα ιδρυτικά του μέλη προτάθηκαν από το Μητροπολίτη Αγαθόνικο (που ήταν και ο πρώτος πρόεδρος του Κ.Α.Π.), το Νομάρχη και τους Δημάρχους της

Πιερίας. Στο 2ο Συνέδριο καθορίσθηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές του Κ.Α.Π. και εξουσιοδοτήθηκε να είναι από τότε και στο μέλλον ο οργανωτικός φορέας των Παγκοσμίων Συνεδρίων των Αποδήμων Πιερίων και κάθε άλλης παράλληλης ή συνεδριακής ή πολιτιστικής εκδήλωσης, που θα έχει σχέση με τους απόδημους. Το Κ.Α.Π. έθεσε τους παρακάτω στόχους: Να βοηθά, να συνεργάζεται, να εξυπηρετεί τους απόδημους σε κάθε πρόβλημα που αντιμετωπίζουν με την ελληνική γραφειοκρατία, να καταφέρει να δημιουργήσει ζωντανή γέφυρα μεταξύ των αποδήμων και της Πιερίας, να βρίσκει τρόπους προσέγγισης των παιδιών της δεύτερης και τρίτης γενιάς που βρίσκονται στο εξωτερικό, είτε με τη φιλοξενία παιδιών σε κατασκηνώσεις, είτε με ανταλλαγές φιλοξενίας παιδιών, είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, να εξασφαλίσει την έκδοση των εντύπων που θα προβάλουν τουριστικά την Πιερία και θα καταγράφουν την ιστορική, λαογραφική και αρχαιολογική της κληρονομιά, να πραγματοποιεί πολιτιστικές ανταλλαγές κάθε μορφής και κυρίως φιλοξενία στην Πιερία δημιουργών από το εξωτερικό, να επιλύει προβλήματα παλιννοστούντων ομογενών προσφύγων και να οργανώνει εκδηλώσεις μαζί τους. Το ΚΑΠ από τότε έχει οργανώσει "Γιορτές Μετανάστη" και συνέδρια απόδημων Πιερίων. Είναι μια κίνηση που δείχνει την ανάγκη για μνήμη, για συσπείρωση και για επικοινωνία με όσους δεν παλιννόστησαν, με αυτούς που είτε επέστρεψαν είτε παρέμειναν εδώ. Η οργάνωση του από θεσμικά όργανα, τον μητροπολίτη, τον νομάρχη και δημάρχους της Πιερίας, υποδεικνύει πόσο σημαντικό ρόλο παίζει στην τοπική συνείδηση και στην εθνική ταυτότητα ακόμα και τώρα το ζήτημα της μετανάστευσης και της δημιουργίας κοινοτήτων στο εξωτερικό. (<http://www.ggae.gr>, 1/10/2011).

Παρατηρώντας την πορεία της αύξησης του πληθυσμού της Πιερίας την περίοδο 1951-2001, σκιαγραφούμε ότι αυτή κινείται σε χαμηλά επίπεδα μέχρι το 1971 λόγω της μετανάστευσης προς το εξωτερικό. Από το 1971 υπάρχει αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης με εντατικοποίησή της από το 1991 και μετά. Η εντατικοποίηση αυτή ενδεχομένως οφείλεται μερικώς στην εισροή μεταναστών.

Γράφημα 1 Η αύξηση του πληθυσμού της Πιερίας από το 1951 ως το 2001

(Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, Ιδία επεξεργασία)

Παράλληλα, η πληθυσμιακή ανάπτυξη του δήμου της Κατερίνης ακολουθεί το ίδιο πρότυπο. Είναι χαμηλή ως το 1970, αυξάνεται από εκεί και πέρα, ιδιαίτερα την δεκαετία του 1990. Τέλος βλέπουμε ότι από το 2000 και μετά συνεχίζει να αυξάνεται όχι όμως τόσο κατακόρυφα όσο την προηγούμενη δεκαετία.

Γράφημα 2 Η αύξηση του πληθυσμού της Κατερίνης από το 1940 ως το 2008

(Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, Ιδία επεξεργασία)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ

Οι πίνακες των στατιστικών αναλύσεων ακολουθούν τα δεδομένα που προσφέρονται από τις Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδας από το 1951 ως το 2008. Κάθε γράφημα εκπορίζεται από τον πίνακα που το συνοδεύει. Κατά συνέπεια διαμορφώνονται σύμφωνα με τις επιλογές θεμάτων και οπτικών γωνιών της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας και φυσικά με τη δική της εγκυρότητα και παραλείψεις.

6.1 ΜΟΝΙΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Σχετικά με την μελέτη της μετανάστευσης από Ελλάδα θα χρησιμοποιήσουμε τρία εργαλεία, τα απόλυτα αριθμητικά νούμερα για Ελλάδα και νομό Πιερίας, τον διαχωρισμό ανάμεσα σε προσωρινή και μόνιμη μετανάστευση που κάνει και η Στατιστική Υπηρεσία, ορίζοντας ως προσωρινή την μετακίνηση για λιγότερο από ένα έτος και τέλος στο φύλο για τον νομό Πιερίας σε μια προσπάθεια να φανεί πως επηρεάζεται ο κοινωνικός ιστός και η ποιότητα της μετανάστευσης.

6.1.1 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1950

Πίνακας 1 Αριθμητικά μεγέθη μεταναστών της χώρας και του νομού Πιερίας-Δεκαετία 1950

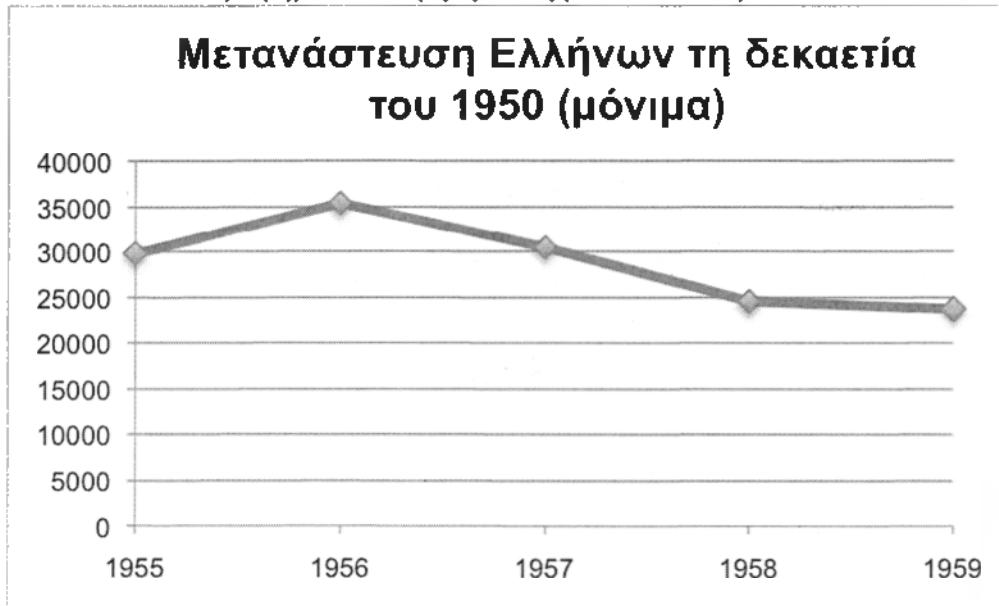
Χρονολογία	Μετανάστευση Ελλήνων τη δεκαετία του 1950	Μετανάστευση κατοίκων Πιερίας τη δεκαετία του 1950
1955	29787	87
1956	35349	161
1957	30428	140
1958	24521	102
1959	23684	134

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955-1960)

Τα αριθμητικά αυτά μεγέθη αφορούν την μόνιμη μετανάστευση. Βλέπουμε ότι ο

αριθμός κατοίκων της Πιερίας που μεταναστεύουν είναι ακόμη εξαιρετικά περιορισμένος.

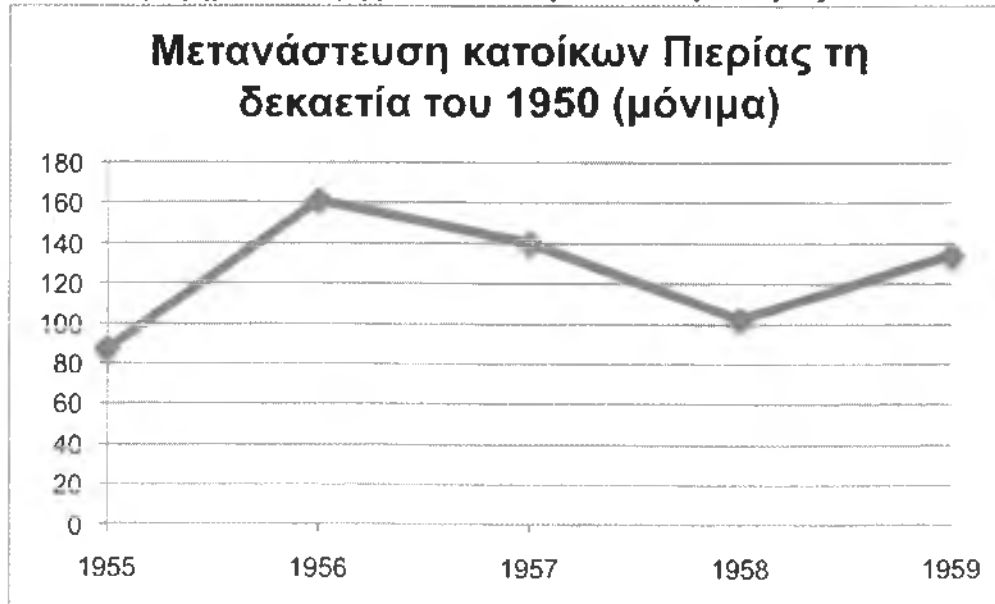
Γράφημα 3 Μόνιμη κρατική μετανάστευση 1950

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955- 1960, ίδια επεξεργασία)

Είναι σαφές ότι υπάρχει μια κορύφωση το 1956 αλλά ακόμα οι αριθμοί κυμαίνονται σε σχετικά χαμηλά μεγέθη. Είναι η δεκαετία που ξεκινούν οι πρώτες μεταναστεύσεις στην Αυστραλία.

Γράφημα 4 Μόνιμη μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1950

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955- 1960, ίδια επεξεργασία)

Η τάση είναι ίδια στον νομό Πιερίας γεγονός που αποδεικνύει πόσο η μεταναστευτική τάση στην Μακεδονία ήταν τόσο καθολική που ταυτίζεται με την γενική.

6.1.2 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1960

Η δεκαετία του 1960 χαρακτηρίζεται από μεγάλη αύξηση στο μεταναστευτικό ρεύμα. Είναι η δεκαετία που υπογράφονται τα σύμφωνα εργασίας με την Δυτική Γερμανία. Ενώ αυξάνονται μαζικά οι μόνιμες μεταναστεύσεις παράλληλα αυξάνονται και οι προσωρινές μεταναστεύσεις. Στη δεκαετία του 1960 φεύγει ο μεγαλύτερος όγκος των Ελλήνων μεταναστών.

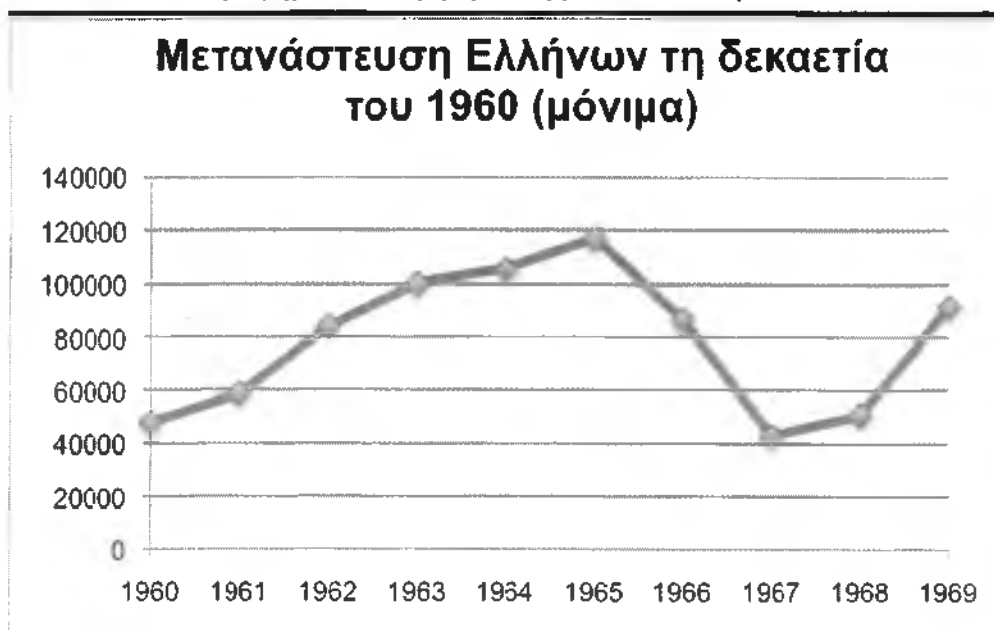
Πίνακας 2 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1960

Χρονολογία	Μετανάστευση Ελλήνων τη δεκαετία του 1960 (μόνιμα)	Μετανάστευση κατοίκων Πιερίας τη δεκαετία του 1960 (μόνιμα)
1960	47768	1186
1961	58837	1087
1962	84054	2312
1963	100072	1927
1964	105569	2305
1965	117169	3278
1966	86896	2131
1967	42730	645
1968	50866	1122
1969	91552	2612

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961- 1970)

Η απότομη μείωση που σημειώνεται το 1967 μάλλον οφείλεται στην έναρξη της δικτατορίας.

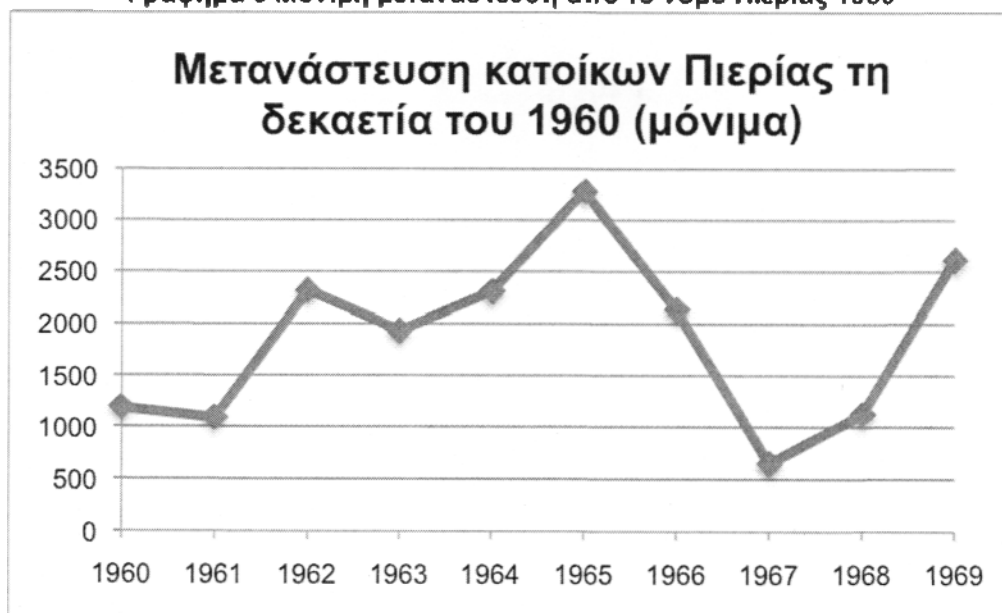
Γράφημα 5 Μόνιμη κρατική μετανάστευση 1960

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961- 1970, Ιδία επεξεργασία)

Υπάρχει κορύφωση το 1965 και μέχρι το 1967 υπάρχει πτώση. Το 1967 είναι η κατώτερη τιμή πιθανόν γιατί με την δικτατορία στην Ελλάδα τα πράγματα "παγώνουν" για λίγο. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 είναι η περίοδος που πολλοί μετανάστες επιστρέφουν για πρώτη φορά. Μετά το 1967 υπάρχει πάλι άνοδος, πιθανόν επειδή πολλοί μεταναστεύουν για δεύτερη φορά.

Γράφημα 6 Μόνιμη μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1960

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961- 1970, Ιδία επεξεργασία)

Οι τάσεις της Πιερίας αντικατοπτρίζουν σχεδόν απόλυτα την κρατική τάση. Υπάρχει

διαφοροποίηση στα έτη μέχρι το 1965 όπου στην Πιερία υπάρχουν αυξομειώσεις. Η μετανάστευση λειτουργεί συνήθως με δίκτυα, οι πρώτοι μετανάστες από έναν τόπο δημιουργούν ατραπούς πάνω στις οποίες κινούνται οι επόμενοι. Συχνά όπως εγκαθίστανται στον καινούριο τόπο όλοι μαζί έτσι και αναχωρούν από την γενέτειρα τους κατά ομάδες, έστω και με χαλαρούς δεσμούς.

6.1.3. ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970

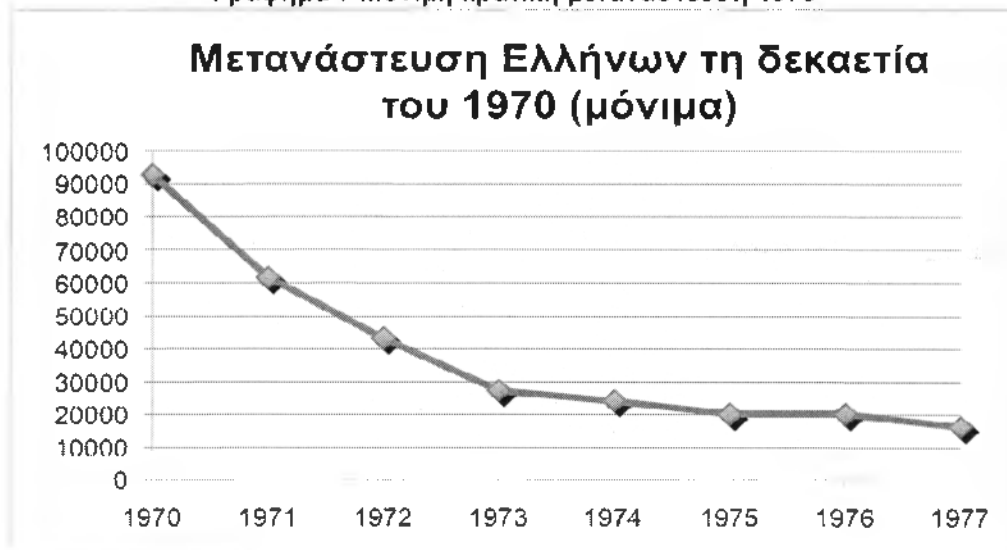
Τα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας είναι ελλιπή. Σταματούν να δίνουν πληροφορίες για μετανάστευση μετά το 1977. Φαίνεται ότι η μείωση της μετανάστευσης μετά την πετρελαϊκή κρίση την έκανε αμελητέα.

Πίνακας 3 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1970

Χρονολογία	Μετανάστευση Ελλήνων τη δεκαετία του 1970 (μόνιμα)	Μετανάστευση Κατοίκων Πιερίας τη δεκαετία του 1970 (μόνιμα)
1970	92681	2798
1971	61745	1634
1972	43397	1125
1973	27525	559
1974	24448	507
1975	20330	352
1976	20374	366
1977	16510	362

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971- 1977)

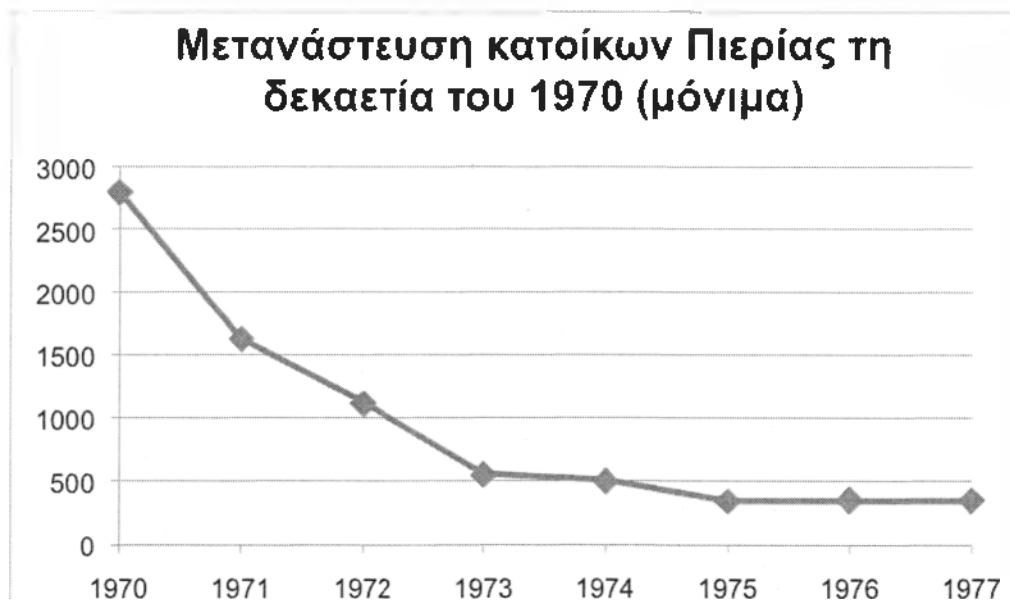
Γράφημα 7 Μόνιμη κρατική μετανάστευση 1970

((Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971- 1977, ίδια επεξεργασία))

Η πετρελαϊκή κρίση οδηγεί σε κατακόρυφη πτώση την τάση μετανάστευσης. Πολλές χώρες, όπως η Γερμανία σταματούν ή περιορίζουν την πρόσκληση μεταναστών. Ταυτόχρονα η στρατιωτική δικτατορία στην Ελλάδα μάλλον παγώνει την κίνηση του πληθυσμού.

Γράφημα 8 Μόνιμη μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1970

((Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971- 1977, ίδια επεξεργασία))

Η Πιερία για μια ακόμη φορά ακολουθεί την σύγχρονη πραγματικότητα της χώρας. Τις τελευταίες χρονιές καταμέτρησης των μεταναστών από την Ελληνική Στατιστική

Υπηρεσία, δηλαδή από το 1975 ως το 1977, η εκροή μεταναστών φαίνεται να σταθεροποιείται με ελάχιστες τάσεις μείωσης.

6.2 ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Σύμφωνα με τις διευκρινήσεις της Στατιστικής Επετηρίδας ως προσωρινοί μετανάστες θεωρούνται όσοι Έλληνες έχοντας μόνιμη κατοικία στην Ελλάδα μεταβαίνουν σε μια χώρα του εξωτερικού για να μείνουν εκεί λιγότερο από έτος για να εργαστούν με αμειβόμενη εργασία και όσοι αναχωρούν λόγω ναυτολόγησης. Η καταμέτρηση τους προσθέτει μια επιπλέον οπτική γωνία στην αντίληψη του φαινομένου της μετανάστευσης στην μεταπολεμική Ελλάδα γιατί περιγράφει ανθρώπους που έφυγαν με σκοπό να συγκεντρώσουν ένα συγκεκριμένο ποσό χρημάτων ή ανθρώπους που επέστρεφαν και ξαναέφευγαν με βραχυπρόθεσμα συμβόλαια εργασίας, πολλές φορές σε διαφορετικές περιοχές ή χώρες, ανάλογα με την ζήτηση.

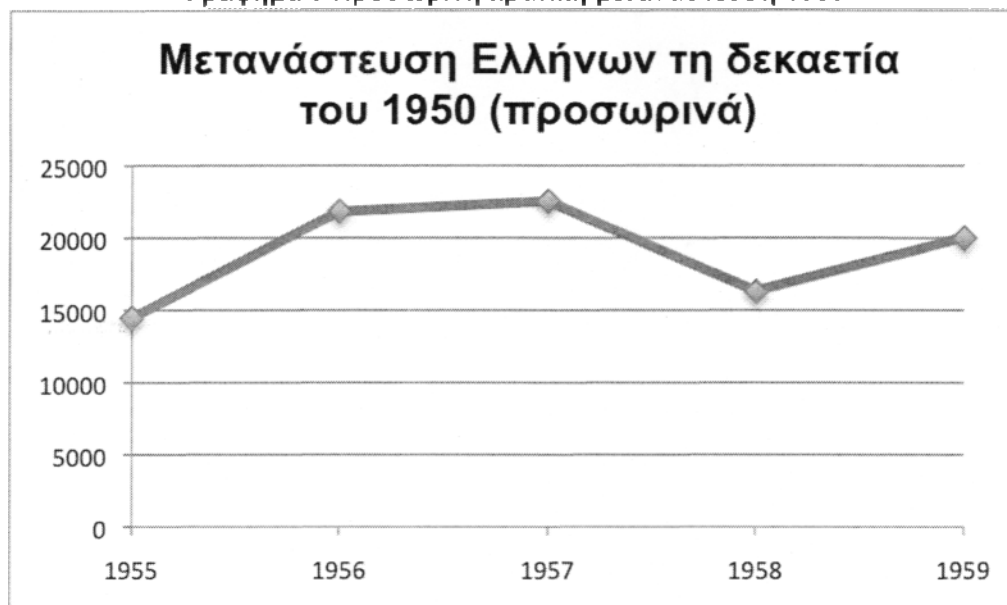
6.2.1 ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950

Πίνακας 4 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1950

Χρονολογία	Μετανάστευση Ελλήνων τη δεκαετία του 1950 (προσωρινά)	Μετανάστευση Κατοίκων Πιερίας τη δεκαετία του 1950 (προσωρινά)
1955	14465	11
1956	21849	12
1957	22540	23
1958	16287	16
1959	19999	10

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955-1960)

Γράφημα 9 Προσωρινή κρατική μετανάστευση 1950

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955-1960, Ιδία επεξεργασία)

Οι τιμές μετανάστευσης της δεκαετίας του 1950 είναι γενικά χαμηλές. Είναι ακόμα πιο χαμηλές σχετικά με την προσωρινή μετανάστευση. Η διαφορά, η μείωση, ανάμεσα στο 1957 και το 1958 είναι εντονότερη από την διαφορά που σημειώνεται στην μόνιμη μετανάστευση, ένδειξη του περιστασιακού χαρακτήρα της προσωρινής μετανάστευσης.

Γράφημα 10 Προσωρινή μετανάστευση από το νομό Πιερίας 1950

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955-1960, Ιδία επεξεργασία)

Υπάρχει κατακόρυφη άνοδος το 1957. Οι αριθμοί παραμένουν χαμηλοί και οι αιτίες

μπορεί να είναι περιστασιακές.

6.2.2 ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1960

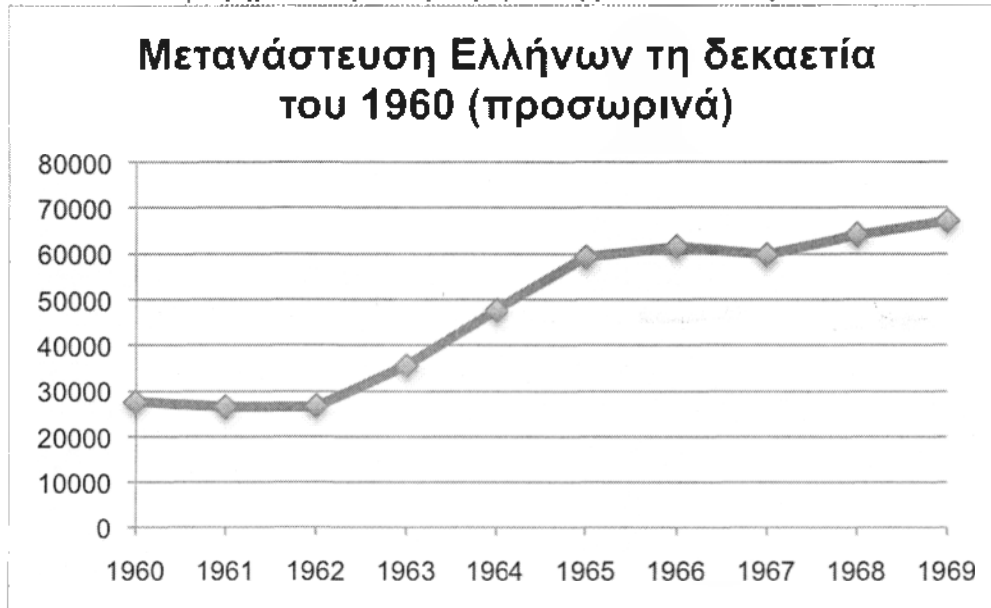
Η μαζικότητα της μετανάστευσης την δεκαετία του 1960 επηρεάζει και την προσωρινή μετανάστευση. Η Στατιστική Υπηρεσία που ως το 1964 περιλάμβανε τις μετρήσεις περί μετανάστευσης στο κεφάλαιο "Πληθυσμός" από εδώ και στο εξής εγκαινιάζει μια καινούρια τακτική όπου πια για την μετανάστευση υπάρχει ειδικό κεφάλαιο με τίτλο " Μετανάστευση - Τουρισμός".

Πίνακας 5 Αριθμητικά μεγέθη για την δεκαετία του 1960

Χρονολογία	Μετανάστευση Ελλήνων τη δεκαετία του 1960 (προσωρινά)	Μετανάστευση Κατοίκων Πιερίας τη δεκαετία του 1960 (προσωρινά)
1960	27454	22
1961	26426	16
1962	26688	27
1963	35437	43
1964	47616	89
1965	59732	114
1966	61518	152
1967	59732	214
1968	64138	350
1969	67123	369

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961-1970)

Γράφημα 11 Προσωρινή κρατική μετανάστευση 1960

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961-1970, Ιδία επεξεργασία)

Η κλιμάκωση της μετανάστευσης του 1960 είναι εντυπωσιακή. Φαίνεται ότι όποιος είχε την δυνατότητα να αποχωρήσει αναχωρούσε από την χώρα. Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται και στην προσωρινή μετανάστευση. Μεγάλη αύξηση παρουσιάζεται από το 1962 ως το 1966. Για τα επόμενα χρόνια φαίνεται να σταθεροποιείται η κατάσταση αλλά πάλι σε αυξητικούς ρυθμούς.

Γράφημα 12 Προσωρινή μετανάστευση των κατοίκων του νομού Πιερίας 1960

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961-1970, Ιδία επεξεργασία)

Η προσωρινή μετανάστευση στον νομό Πιερίας ήταν ελάχιστη μέχρι την μέση της

δεκαετίας. Όμως από το 1965 και μετά αυξάνεται ραγδαία για να σταθεροποιηθεί, πάλι με αυξητικές τάσεις από το 1968 και το 1969.

6.2.3 ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1970

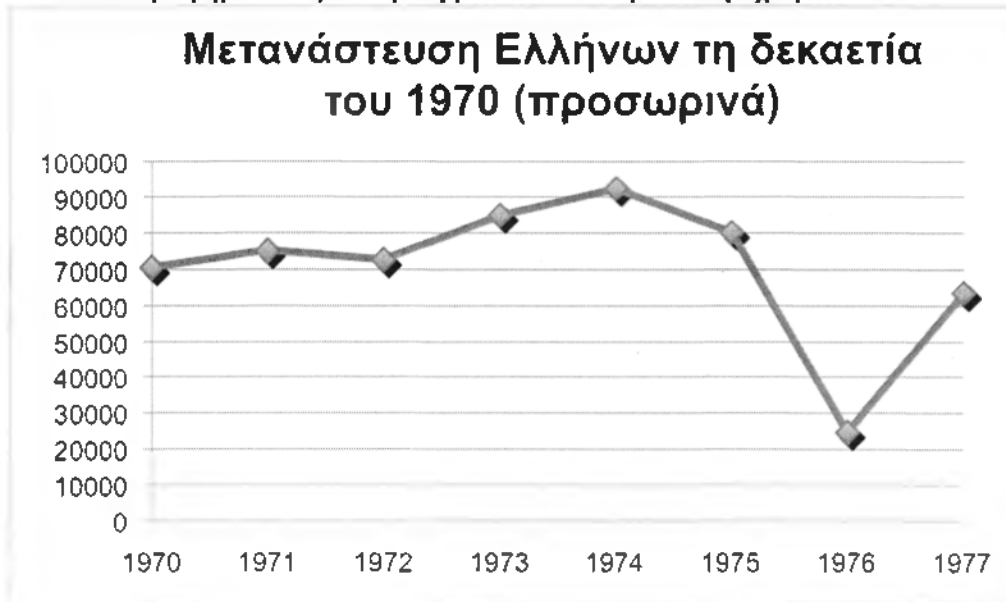
Η προσωρινή μετανάστευση από την Πιερία κλιμακώνεται και διατηρείται σε ένα υψηλό επίπεδο, σε αντίθεση με την τάση στην υπόλοιπη χώρα. Μπορεί κανείς να κάνει διάφορες υποθέσεις για αυτό, είτε οι Πιερείς ακολουθούν δίκτυα μετανάστευσης και φεύγουν για λίγο χρονικό διάστημα για προορισμό που ξέρουν από προηγούμενους μετανάστες ότι θα τους αποφέρει κάποιο κέρδος είτε επηρεασμένοι από την οικονομική κρίση και την ανεργία και μεν αποφασίζουν να φύγουν αλλά το καταφέρνουν για λίγο.

Πίνακας 6 Προσωρινή μετανάστευση της χώρας και του νομού Πιερίας το 1970

Χρονολογία	Μετανάστευση Ελλήνων τη δεκαετία του 1970 (προσωρινά)	Μετανάστευση Κατοίκων Πιερίας τη δεκαετία του 1970 (προσωρινά)
1970	70570	365
1971	75229	468
1972	72741	332
1973	85116	432
1974	92595	423
1975	80349	356
1976	24896	426
1977	63612	402

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971- 1978)

Γράφημα 13 Προσωρινή μετανάστευση από την χώρα 1970

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971- 1978, Ιδία επεξεργασία)

Σε αντίθεση με την μείωση των τιμών της μόνιμης μετανάστευσης, η προσωρινή μετανάστευση ανθεί στην δεκαετία του 1970. Ξεπερνά κατά πολύ την δεκαετία του 1960. Αυτό δείχνει τον βραχυπρόθεσμο ορίζοντα της μετανάστευσης, την φύση της ως μέσο επίτευξης συγκεκριμένου στόχου και την εκμετάλλευση συγκεκριμένων ευκαιριών σε αντίθεση με τις προηγούμενες τάσεις. Το 1976 υπάρχει σχεδόν κατακόρυφη πτώση. Το 1977 υπάρχει μια μικρή άνοδος. Είναι πιθανόν η μείωση από το 1974 ως το 1976 να είναι αποτέλεσμα της πτώσης της δικτατορίας.

Γράφημα 14 Προσωρινοί μετανάστες από τον νομό Πιερίας 1970

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971- 1978, Ιδία επεξεργασία)

Δεν υπάρχουν μεγάλες διακυμάνσεις στην δεκαετία του 1970. Πάντως ο αριθμός των ανθρώπων που μεταναστεύουν προσωρινά την δεκαετία του 1970 παραμένει μεγαλύτερος από το 1960. Η Πιερία ακολουθεί την γενικότερη ελληνική τάση.

6.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το κοινωνικό φύλο μας βοηθά να δούμε ένα κοινωνικό σύστημα που διαμορφώνει τις μεταναστευτικές τακτικές και διαδικασίες για όλους τους μετανάστες, και τους άνδρες και τις γυναίκες, για την κοινωνία γενικότερα. Όμως η μελέτη του κοινωνικού φύλου δεν αποκαλύπτει μόνο τα γνωρίσματα της μετανάστευσης αλλά και τις αλλαγές θεώρησης του. Το κοινωνικό φύλο ταυτόχρονα μεταλλάσσεται από την μετανάστευση, αλλάζει νοηματοδότηση και ρόλο. Στα παρακάτω γραφήματα οι συγκρίσεις μας επιτρέπουν να δούμε τα κυριότερα σημεία σε σχέση με το φύλο κατά την μόνιμη και κατά την προσωρινή μετανάστευση στον νομό Πιερίας. Με αυτήν την διεισδυτική ματιά εισχωρούμε στο μικρόκοσμο της Πιερίας και αντιλαμβανόμαστε πως λειτουργούν τα ήθη σε σχέση με την οικονομική σκέψη.

6.3.1. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1950

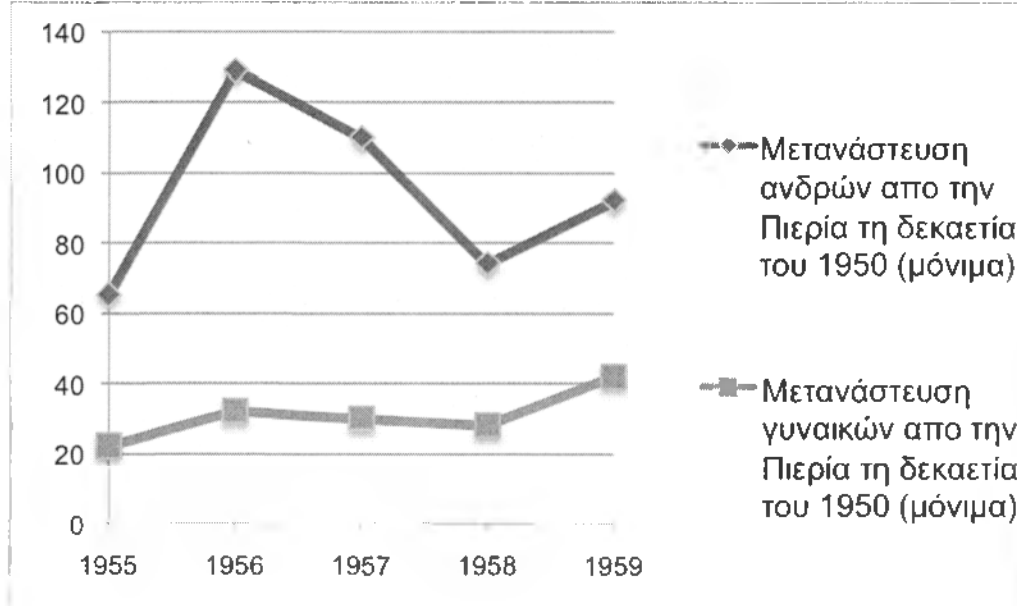
Πίνακας 7 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση στο νομό Πιερίας 1950

Χρονολογία	Μετανάστευση ανδρών από την Πιερία τη δεκαετία του 1950 (μόνιμα)	Μετανάστευση γυναικών από την Πιερία τη δεκαετία του 1950 (μόνιμα)	Μετανάστευση ανδρών από την Πιερία τη δεκαετία του 1950 (προσωρινά)	Μετανάστευση γυναικών από την Πιερία τη δεκαετία του 1950 (προσωρινά)
1955	65	22	11	0
1956	129	32	12	0
1957	110	30	22	1
1958	74	28	16	0
1959	92	42	10	0

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955-1960)

Την δεκαετία του 1950 μεταναστεύουν κυρίως οι προστάτες της οικογένειας και ακολουθούν περισσότερο συνοδευτικά οι γυναίκες. Είναι αξιοσημείωτο ότι υπάρχει σχεδόν μηδενική προσωρινή γυναικεία μετανάστευση. Στην μόνιμη εγκατάσταση η τάση της δεκαετίας του 1950 είναι ο αριθμός των γυναικών να είναι περίπου το ένα τρίτο του αριθμού των ανδρών.

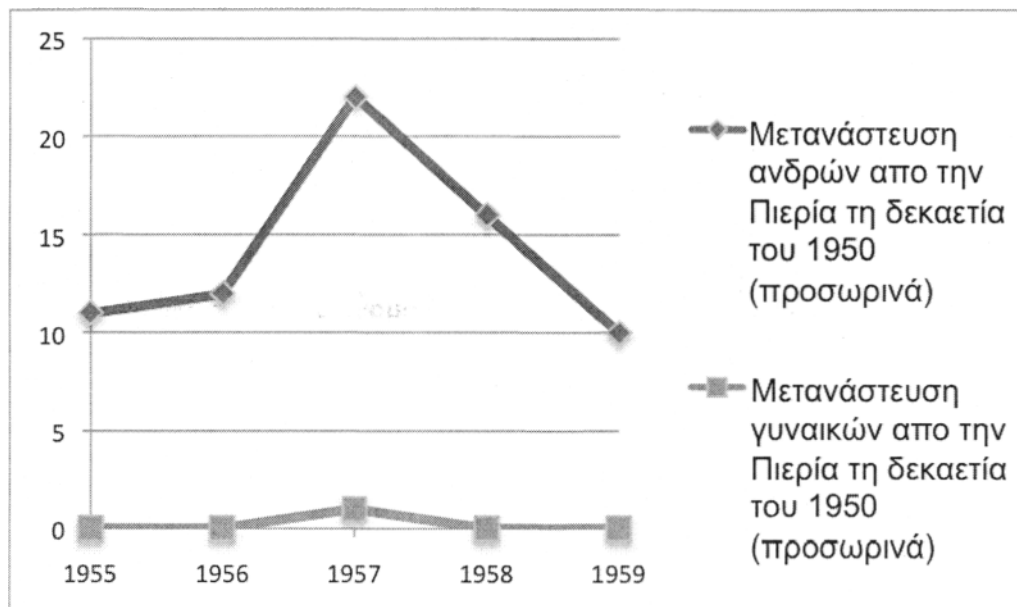
Γράφημα 15 Μόνιμη μετανάστευση και κοινωνικό φύλο στον νομό Πιερίας 1950

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955- 1960, Ιδία επεξεργασία)

Οι γυναίκες την δεκαετία του 1950 δεν ακολουθούν εύκολα στον δρόμο της μετανάστευσης. Παραμένουν αριθμητικά πάντα στο λιγότερο από το μισό σε πλήθος σε σχέση με τους άνδρες. Θα μπορούσε να γίνει η υπόθεση ότι οι περισσότερες γυναίκες που μεταναστεύουν αυτήν την δεκαετία μεταναστεύουν σε υπερπόντιους προορισμούς.

Γράφημα 16 Προσωρινή μετανάστευση και κοινωνικό φύλο στον νομό Πιερίας 1950

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1955- 1960, Ιδία επεξεργασία)

Η προσωρινή μετανάστευση είναι σχεδόν μηδενική. Μόνο οι άνδρες αναλαμβάνουν τον ρόλο του προστάτη της οικογένειας που θα φύγει σε αντίξοες συνθήκες για συλλογή κεφαλαίου.

8.3.2 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1960

Την δεκαετία του 1960 έχουμε μόνιμες και οικογενειακές μεταναστεύσεις. Η ισορροπία των φύλων δείχνει πάντα ανδρικό προβάδισμα αλλά σε αυτήν την δεκαετία οι αριθμοί σχεδόν συμπίπτουν.

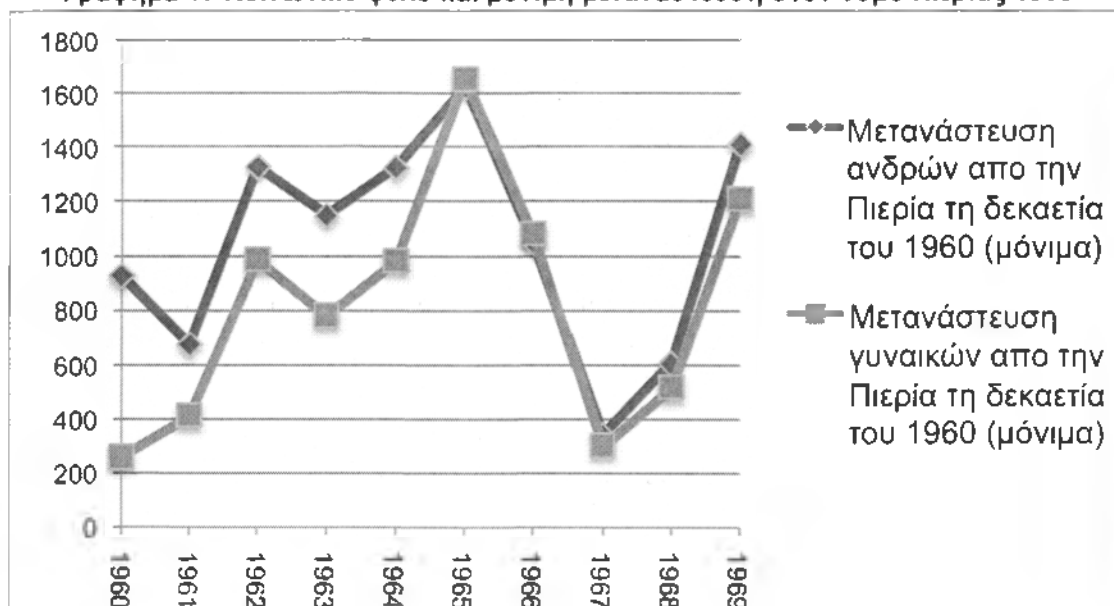
Πίνακας 8 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση στο νομό Πιερίας 1960

Χρονολογία	Μετανάστευση ανδρών από την Πιερία τη δεκαετία του 1960 (μόνιμα)	Μετανάστευση γυναικών από την Πιερία τη δεκαετία του 1960 (μόνιμα)	Μετανάστευση ανδρών από την Πιερία τη δεκαετία του 1960 (προσωρινά)	Μετανάστευση γυναικών από την Πιερία τη δεκαετία του 1960 (προσωρινά)
1960	927	259	20	2
1961	675	412	16	0
1962	1326	986	27	0
1963	1148	779	43	0
1964	1323	982	88	1
1965	1624	1654	113	1
1966	1050	1081	152	0
1967	343	302	213	1
1968	606	516	344	6
1969	1408	1209	362	7

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961-1970)

Υπάρχει σαφής διαφοροποίηση ανάμεσα στην πρώτη πενταετία και την δεύτερη σχετικά με την μόνιμη μετανάστευση. Στην πρώτη πενταετία αρχίζει να φθίνει η τάση της προηγούμενης δεκαετίας για τον περιορισμένο αριθμό γυναικών μεταναστριών και στην δεύτερη εκμηδενίζεται τελείως καθώς εκμηδενίζονται σχεδόν και οι αριθμητικές διαφορές. Στην προσωρινή μετανάστευση δεν υπάρχουν αλλαγές.

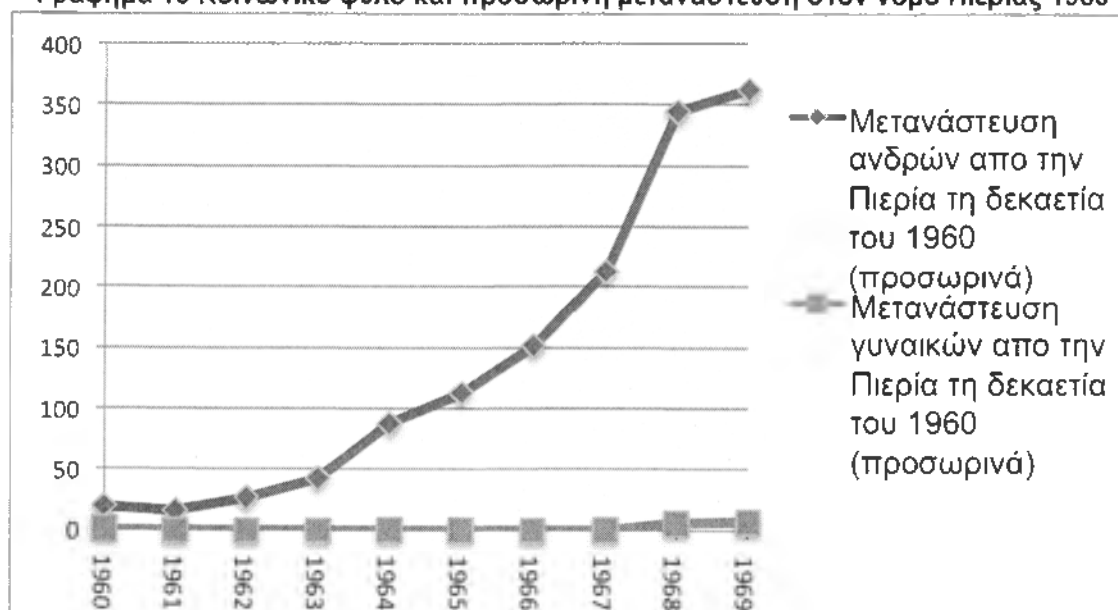
Γράφημα 17 Κοινωνικό φύλο και μόνιμη μετανάστευση στον νομό Πιερίας 1960

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961-1970, ίδια επεξεργασία)

Η σχεδόν ταυτισμένη ποσότητα ανδρών και γυναικών προδίδει την μαζικότητα της μετανάστευσης, την οικογενειακή μετανάστευση αλλά και την ολοένα και αυξανόμενη είσοδο της γυναίκας στην εγχρήματη παραγωγή.

Γράφημα 18 Κοινωνικό φύλο και προσωρινή μετανάστευση στον νομό Πιερίας 1960

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1961-1970, ίδια επεξεργασία)

Στην κοινωνία της Πιερίας, παραμένει σταθερή η πεποίθηση ότι η προσωρινή μετανάστευση αφορά μόνο τον ανδρικό πληθυσμό

6. 3. 3 ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970

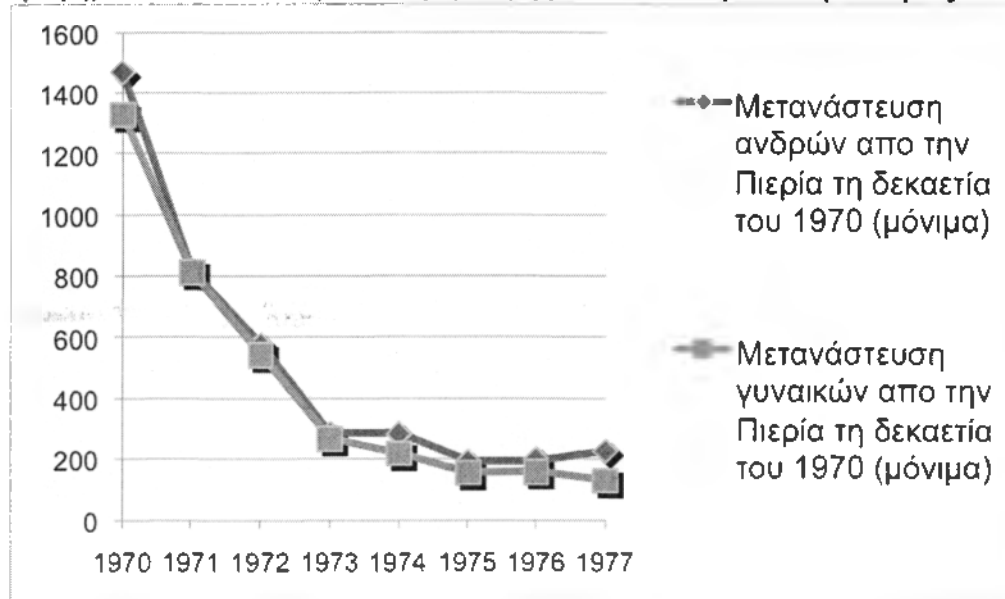
Πίνακας 9 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση στο νομό Πιερίας, 1970

Χρονολογία	Μετανάστευση ανδρών από την Πιερία τη δεκαετία του 1970 (μόνιμα)	Μετανάστευση γυναικών από την Πιερία τη δεκαετία του 1970 (μόνιμα)	Μετανάστευση ανδρών από την Πιερία τη δεκαετία του 1970 (προσωρινά)	Μετανάστευση γυναικών από την Πιερία τη δεκαετία του 1970 (προσωρινά)
1970	1469	1329	361	4
1971	819	815	457	11
1972	580	545	326	6
1973	289	270	231	4
1974	286	221	418	5
1975	195	157	353	3
1976	205	161	412	14
1977	230	132	393	9

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971-1978)

Αν και ποσοτικά είναι πολύ μικρό το πλήθος, παρόλα αυτά αξίζει να παρατηρήσει κανείς ότι είναι η πρώτη δεκαετία που υπάρχουν γυναίκες προσωρινές μετανάστριες. Ίσως η εξοικείωση με την μετανάστευση μετά από τόσα χρόνια αλλά και η ισχυροποίηση μιας εναλλακτικής θέσης της γυναίκας σε σχέση με την εγχρήματη παραγωγή επιτρέπουν μια τέτοια διαφοροποίηση. Στην μόνιμη μετανάστευση υπάρχει ισορροπία με ελάχιστο αρχικά προβάδισμα των ανδρών που αυξάνεται σταδιακά.

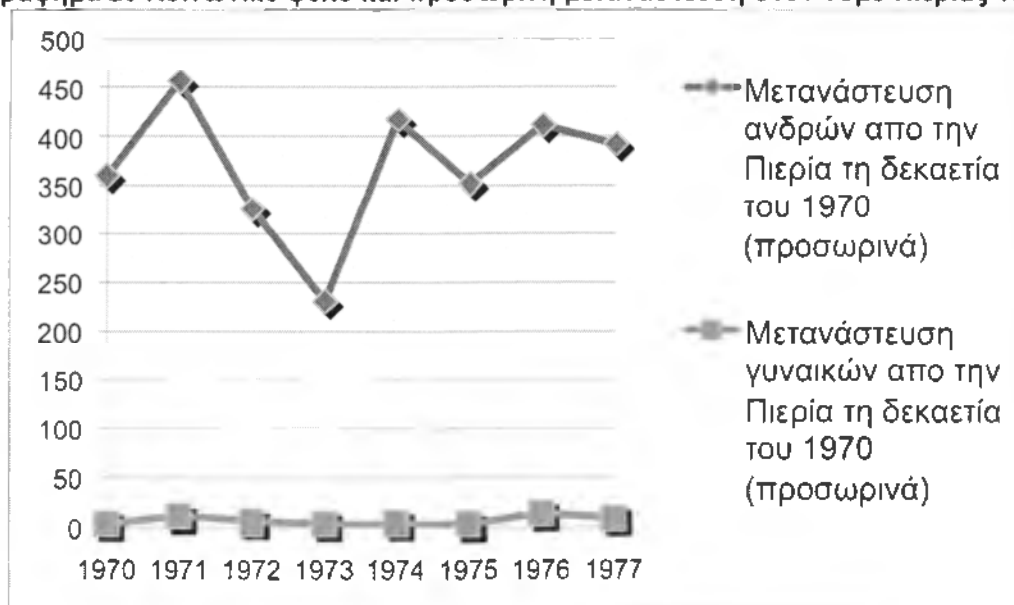
Γράφημα 19 Κοινωνικό φύλο στην μόνιμη μετανάστευση στο νομό Πιερίας 1970

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971-1978, Ιδία επεξεργασία)

Είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι η ταύτιση των γραμμών μπορεί να ερμηνευτεί στο ότι άνδρες και γυναίκες μεταναστεύουν μαζί. Καθώς η δεκαετία προχωρά και οι ευκαιρίες μετανάστευσης λιγοστεύουν βλέπουμε πως μειώνεται ο αριθμός των γυναικών συγκριτικά με τον αριθμό των ανδρών, που σημαίνει ότι οι άνδρες αναλαμβάνουν συχνότερα να φύγουν μόνοι τους για την υποστήριξη της οικογένειας αν και ακόμα και αυτή η τάση είναι περιορισμένη.

Γράφημα 20 Κοινωνικό φύλο και προσωρινή μετανάστευση στον νομό Πιερίας 1970

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1971-1978, Ιδία επεξεργασία)

Η γυναικεία προσωρινή μετανάστευση παραμένει ελάχιστη αλλά είναι πλέον μετρήσιμη.

6.4 ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ

Η παλιννόστηση είναι το επόμενο μεγάλο θέμα. Η χώρα μετανάστευσης, αν ο προορισμός είναι υπερπόντιος ή ευρωπαϊκός, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην απόφαση αυτή. Σκοπός του μετανάστη σε μια άλλη ήπειρο είναι μια καινούρια ζωή στην νέα χώρα, ενώ ο σκοπός του μετανάστη εντός της Ευρώπης είναι συνήθως η οικονομική αποκατάσταση. Βέβαια η παλιννόστηση έχει βαθιά συναισθηματικό χαρακτήρα. Επηρεάζεται από την οικογενειακή κατάσταση στην Ελλάδα αλλά και από την κοινωνική, επαγγελματική και μορφωτική ένταξη και προοπτική των παιδιών των μεταναστών στη χώρα διαβίωσης. Η παλιννόστηση επηρεάζεται και αυτή από την πετρελαϊκή κρίση στις αρχές του 1970.

Πίνακας 10 Παλιννοστούντες από ευρωπαϊκές και υπερωκεάνιες χώρες, 1968- 1977

Χρονολογία	Σύνολο παλιννοστούντων	Πλήθος παλιννοστούντων από Ευρωπαϊκές χώρες	Πλήθος παλιννοστούντων από υπερωκεάνιες χώρες
1968	18882	14148	4734
1969	18132	12976	5156
1970	22665	15553	7112
1971	24709	16483	8226
1972	27522	19038	8484
1973	22285	15959	6326
1974	24476	19683	4793
1975	34214	29568	4646
1976	32067	26714	5353
1977	12572	9874	2698

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1969-1978)

Από το 1975 και μετά αρχίζουν να φαίνονται τα αποτελέσματα της πετρελαϊκής κρίσης του 1973.

Γράφημα 21 Παλινοστούντες από ευρωπαϊκές και υπερωκεάνιες χώρες, 1968- 1977

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1969-1978, ίδια επεξεργασία)

Είναι φανερό ότι οι περισσότεροι παλινοστούντες προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό αφορά και την πετρελαϊκή κρίση που έκανε πολύ πιο ανελαστικές τις συνθήκες εργασίας στην Ευρώπη αλλά και την ίδια την φύση της μετανάστευσης στην Ευρώπη που πολύ σπανιότερα έκοβε τον ομφάλιο λώρο με την Ελλάδα. Το 1975 είναι η κορυφαία χρονιά παλινοστούσης από την Ευρώπη, ίσως επειδή ακολουθεί την πτώση της δικτατορίας.

Από το 1978 και μετά τα στοιχεία που δίνονται από την Στατιστική Υπηρεσία δεν είναι ετήσια αλλά δίνονται κάποιοι συγκεντρωτικοί πίνακες στην Στατιστική Επετηρίδα του 1987.

Πίνακας 11 Παλινοστούντες στη διάρκεια της δεκαετίας 1976-1985 κατά ήπειρο προέλευσης

	1976-1980	1981-1985
Σύνολο	232680	188182
Ευρώπη	149880	116536
Αμερική	39250	39609
Αφρική	10930	8237
Ασία	13740	9407
Ωκεανία	17210	13074
Δεν δήλωσαν	1670	1319

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1987)

Είναι σαφές ότι υπερτερεί η παλιννόστηση από την Ευρώπη. Ακόμη μέχρι και το 1985 υπάρχει επιστροφή.

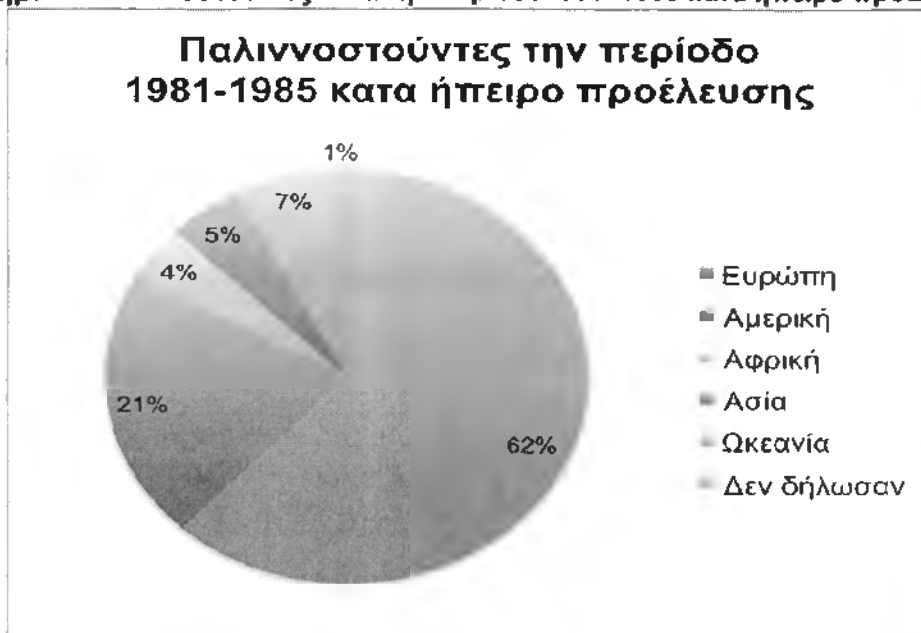
Γράφημα 22 Παλιννοστούντες κατά την περίοδο 1976- 1980 κατά ήπειρο προέλευσης

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1980, Ιδία επεξεργασία)

Μετά την πρωτοκαθεδρία της Ευρώπης ακολουθεί η Αμερική, έπειτα η Ωκεανία, η Αφρική και η Ασία. Η διαφορά σε ποσοστά ανάμεσα στην Αμερική και τις υπόλοιπες ηπείρους ξεπερνά το διπλάσιο.

Γράφημα 23 Παλιννοστούντες κατά την περίοδο 1981- 1985 κατά ήπειρο προέλευσης

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1986, Ιδία επεξεργασία)

Ακολουθείται και σε αυτήν την πενταετία το προηγούμενο πρότυπο με την Ευρώπη συντριπτικά μπροστά και τις υπόλοιπες να ακολουθούν, τώρα με την Αμερική να έχει το τριπλάσιο τουλάχιστον ποσοστό από τις άλλες ηπείρους.

6.5 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

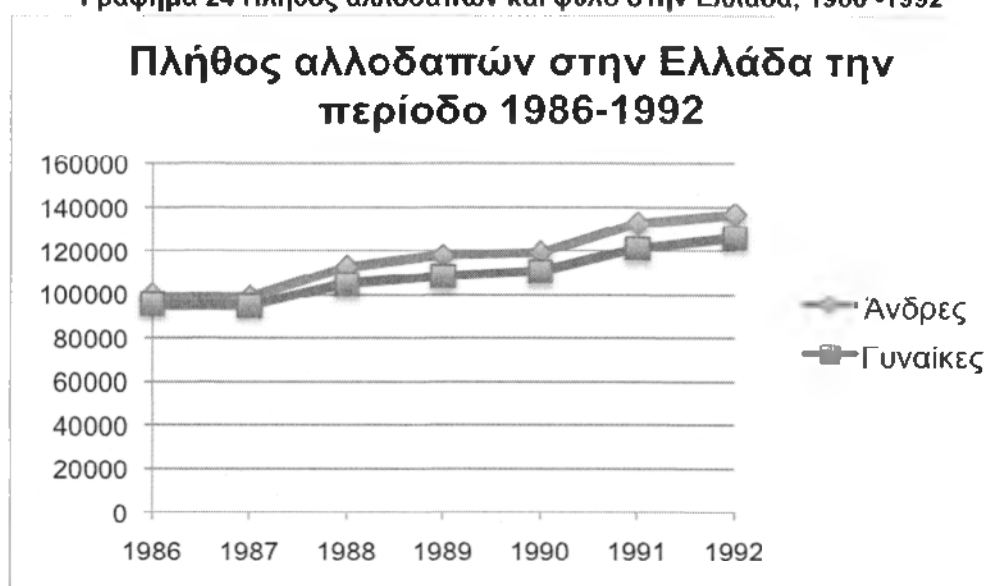
Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών και παρά τον τεράστιο αντίκτυπο που φαίνεται ότι δημιουργείται στην κοινωνία καλύπτει με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία ελάχιστα το θέμα. Τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις και ελλείψεις. Μέχρι το 1992 δεν διευκρινίζεται αν οι μετρηθέντες έχουν άδεια παραμονής ή όχι. Από το 1993 και μετά οι αριθμοί που παρουσιάζονται είναι μόνο όσων διαθέτουν άδεια παραμονής. Οι μετανάστες ονομάζονται γενικά "αλλοδαποί" ίσως σε προσπάθεια αποφυγής ονοματοθεσίας του προβλήματος ή ίσως λόγω δυσκολίας στον διαχωρισμό ανάμεσα σε οικονομικούς μετανάστες και μόνιμους κατοίκους της Ελλάδας χωρίς την Ελληνική υπηκοότητα.

Πίνακας 12 Πλήθος Μεταναστών στην Ελλάδα την περίοδο 1986- 1992

Χρονολογία	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
1986	194999	99585	95414
1987	193385	98652	94733
1988	216641	112169	104472
1989	225624	117546	108078
1990	229156	118982	110174
1991	253328	132401	120927
1992	262320	136372	125948

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1986-1993)

Γράφημα 24 Πλήθος αλλοδαπών και φύλο στην Ελλάδα, 1986 -1992

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1986-1993, ίδια επεξεργασία)

Υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στον αριθμό ανδρών και γυναικών αν και δεν είναι δυνατόν να καταλάβουμε αν προέρχονται ισότιμα τα δύο φύλα από όλες τις χώρες.

Πίνακας 13 Πλήθος Μεταναστών που διαθέτουν άδεια παραμονής στην Ελλάδα την περίοδο 1993-1998

Χρονολογία	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
1993	158313	77763	80550
1994	163078	79362	83716
1995	152834	74179	78655
1996	155465	74546	80919
1997	161148	76310	84838
1998	162528	77705	87823

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1994-1999)

Η κατακόρυφη πτώση του αριθμού των μεταναστών στην Ελλάδα εξηγεί ότι μόνο αυτοί έχουν άδεια παραμονής. Και αν το 1992 υπήρχαν 262.320 μετανάστες στην Ελλάδα είναι πολύ ασφαλές να υποθέσουμε ότι συνέχιζαν να αυξάνονται παρά να μειώνονται. Η διάσταση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τους καταγεγραμμένους δηλώνει την αδυναμία του Ελληνικού κράτους να διαχειριστεί το φαινόμενο.

Γράφημα 25 Πλήθος και φύλο αλλοδαπών στην Ελλάδα, 1993-1998

(Πηγές: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1994-1999, ίδια επεξεργασία)

Η αυξημένη παρουσία γυναικών κατά την περίοδο 1993 με 1998 σε σχέση με την παρουσία των ανδρών, φαινόμενο σπάνιο για τα διεθνή πρότυπα, αφήνει χώρο για πολλές υποθέσεις. Μπορεί να είναι επειδή είναι μετανάστριες που προορίζονται για εργασία στο σπίτι και να ανταποκρίνονται στην αύξηση της ζήτησης, μπορεί να είναι θύματα τράφικινγκ, μπορεί να είναι επειδή από τις χώρες αποστολής φεύγουν τα λιγότερα παραγωγικά άτομα και συνήθως οι γυναίκες έχουν λιγότερες ευκαιρίες στην εργασία.

6.5.1 ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.

Παρόλο που τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας είναι ενδεικτικά έχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε από ποιές χώρες προέρχονται οι μετανάστες που καταγράφονται. Διάλεξα περίπου μια χρονιά ανά πενταετία από τότε που ξεκινά να προσφέρονται στοιχεία για αλλοδαπούς στην Ελλάδα μέχρι την πιο πρόσφατη και δημοσιευμένη απογραφή πληθυσμού.

Πίνακας 14 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 1989 κατά προέλευση

Σύνολο	225624
Γιουγκοσλαβία	1892
Άλλες Ευρωπαϊκές χώρες	33600
Σύνολο χωρών της Ε.Ο.Κ.	102151
Χώρες Αφρικής	18070
Η.Π.Α.	23027
Καναδάς	1665
Λοιπές Χώρες	41887
Μη δηλώσαντες	3332

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1990-1991)

Γράφημα 26 Χώρες προέλευσης Αλλοδαπών 1989

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1990-1991)

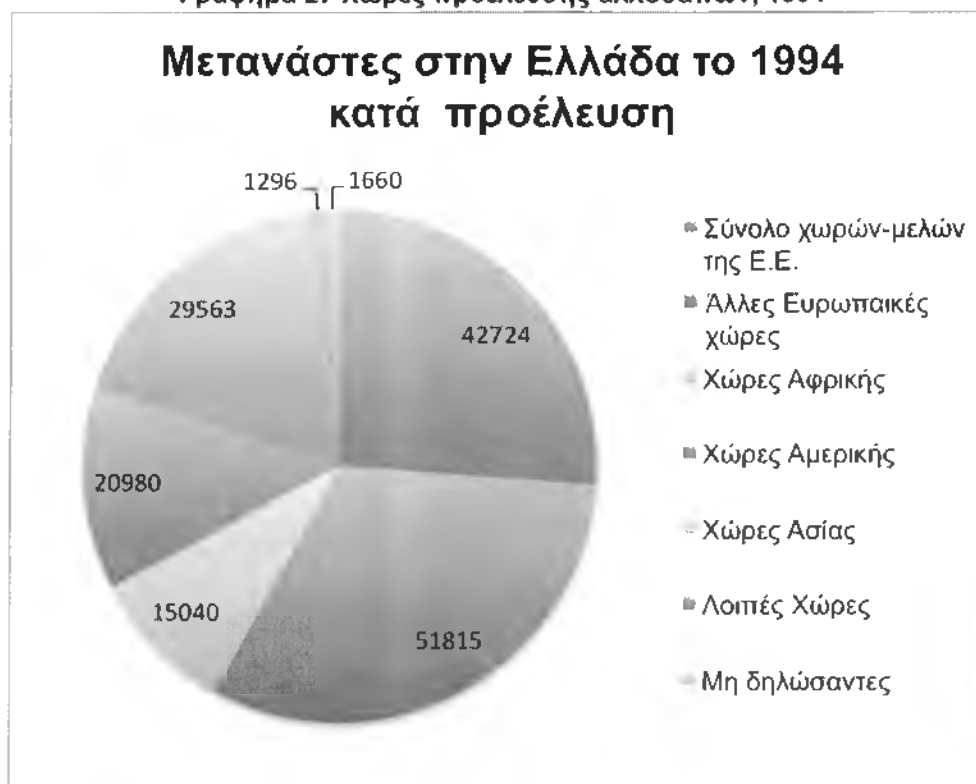
Στην Επετηρίδα ως χώρες της ΕΟΚ αναφέρονται: Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ηνωμένο Βασίλειο, Δανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα. Καθώς υπάρχει μια αντίφαση στο να αναφέρει την Ελλάδα, η Επετηρίδα επεξηγεί με την υποσημείωση ότι πρόκειται για Έλληνες του εξωτερικού. Δεν προσφέρει καμία άλλη επεξήγηση για τις υπόλοιπες χώρες. Βλέπουμε ότι η πλειοψηφία προέρχεται από χώρες της ΕΟΚ και από την Αμερική. Είμαστε ακόμα πριν την εποχή της έλευσης οικονομικών μεταναστών ή αν υπάρχουν μάλλον δεν καταγράφονται.

Πίνακας 15 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 1994 κατά προέλευση

Σύνολο χωρών – μελών της Ε.Ε.	42724
Άλλες Ευρωπαϊκές χώρες	51815
Χώρες Αφρικής	15040
Χώρες Αμερικής	20980
Χώρες Ασίας	29563
Λοιπές Χώρες	1296
Μη δηλώσαντες	1660

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα 1994-1995)

Γράφημα 27 Χώρες προέλευσης αλλοδαπών, 1994

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα 1994-1995, Ιδία επεξεργασία)

Η Επετηρίδα ως χώρες της ΕΟΚ αναφέρει τις: Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία. Στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες συμπεριλαμβάνονται η Αυστρία, Η Φινλανδία, η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Σουηδία, η Ελβετία, η Κύπρος, η Γιουγκοσλαβία (Σερβία και Μαυροβούνιο), η Βουλγαρία, η Τσεχία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Ρουμανία και η Πρώην Σοβιετική Ένωση. Οι χώρες της Αφρικής είναι οι εξής: Αίγυπτος, Αιθιοπία, Λιβύη, Νιγηρία, Σουδάν, Τυνησία. Οι χώρες της Αμερικής είναι οι : ΗΠΑ, Καναδάς, Χιλή, Αργεντινή, Βραζιλία, Κολομβία. Τέλος οι χώρες της Ασίας είναι ο Λίβανος, το Ιράκ, η Συρία, το Πακιστάν, το Ιράν, η Ιορδανία, και η Ινδία. Υπάρχει μια σαφής διαφοροποίηση με το προηγούμενο παράδειγμα. Αναφέρονται πολλές χώρες και δεν υπάρχουν μόνο γενικές διαιρέσεις. Η μεγάλη αύξηση μεταναστών από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης μπορεί

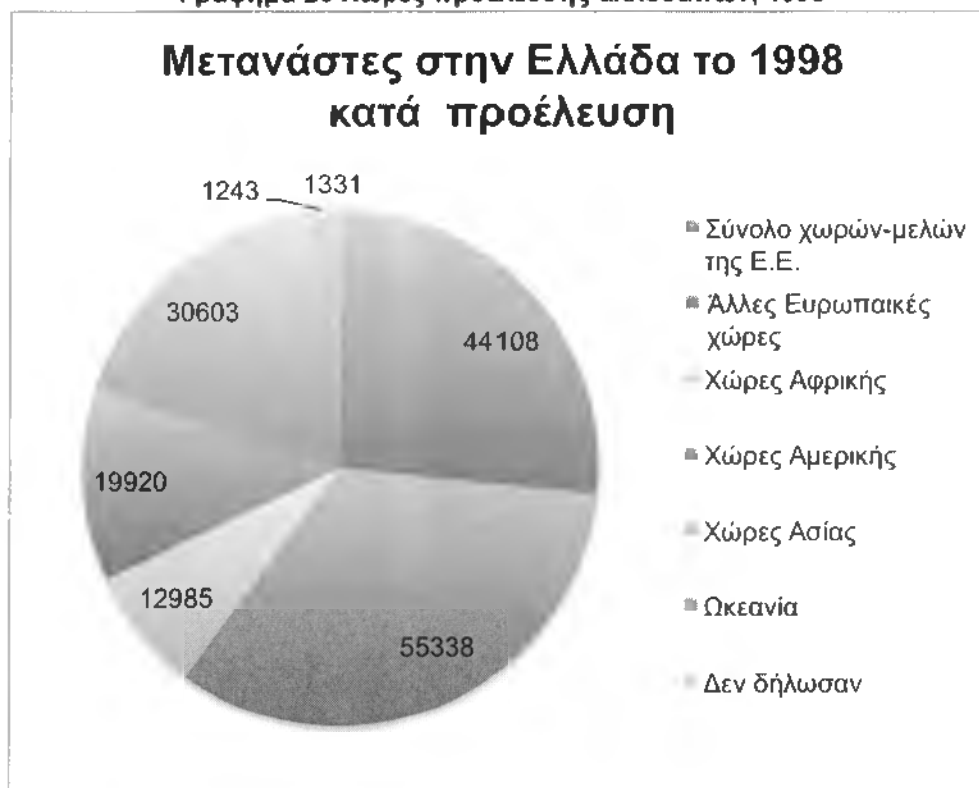
να οφείλεται στην προσμέτρηση τους σε αυτούς των Κύπριων που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα υπάρχει το καινούριο στοιχείο της παρουσίας μεταναστών από την Ασία.

Πίνακας 16 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 1998 κατά προέλευση

Σύνολο χωρών-μελών της Ε.Ε.	44108
Άλλες Ευρωπαϊκές χώρες	55338
Χώρες Αφρικής	12985
Χώρες Αμερικής	19920
Χώρες Ασίας	30603
Ωκεανία	1243
Δεν δήλωσαν	1331

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1999)

Γράφημα 28 Χώρες προέλευσης αλλοδαπών, 1998

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα 1999)

Η Επετηρίδα κάνει τις εξής διευκρινήσεις: μέλη της ΕΕ: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω χώρες, Πορτογαλία, Σουηδία, Φινλανδία. Άλλες ευρωπαϊκές χώρες: Αλβανία, Βουλγαρία, Ομοσπ. Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, Ελβετία, Κύπρος, Νορβηγία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πρώην Σοβιετική Ένωση, Πρώην Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία, Λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες. Αφρικάνικες: Αίγυπτος, Αιθιοπία, Λιβύη, Νιγηρία, Σουδάν, Λοιπές

χώρες Αφρικής. Χώρες Αμερικής: Βραζιλία, Δομινικανή Δημοκρατία, ΗΠΑ, Καναδάς, Λοιπές Χώρες Αμερικής. Χώρες Ασίας: Ιαπωνία, Ινδία, Ιορδανία, Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Λίβανος, Πακιστάν, Σρι Λάνκα, Συρία, Τουρκία, Φιλιππίνες, Λοιπές χώρες Ασίας. Ωκεανία: Αυστραλία, Λοιπές Χώρες. Δηλαδή για κάθε ήπειρο αναφέρει τις κυριότερες και συμπληρώνει πως υπάρχουν μετανάστες και από υπόλοιπες χώρες που δεν αναφέρει. Μεγάλοι πληθυσμοί προέρχονται από χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από την υπόλοιπη Ευρώπη και από την Ασία. Σίγουρα ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού στην πρωτεύουσα κατηγορία των υπολοίπων χωρών της Ευρώπης θα πρέπει να προέρχεται από την Αλβανία.

Πίνακας 17 Αλλοδαποί στην Ελλάδα το 2001 κατά προέλευση

Σύνολο χωρών-μελών της Ε.Ε.	46829
Άλλες Ευρωπαϊκές χώρες	571283
Χώρες Αφρικής	15700
Χώρες Αμερικής	27356
Χώρες Ασίας	91110
Ωκεανία	9065
Χωρίς Υπηκοότητα Αδιευκρίνιστη	808

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα 2003)

Γράφημα 29 Χώρες προέλευσης αλλοδαπών στην Ελλάδα, 2001

(Πηγή: Στατιστική Επετηρίδα 2001, ίδια επεξεργασία)

Η Επετηρίδα κάνει την εξής ταξινόμηση: Χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Αυστρία Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Σουηδία, Φινλανδία. Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες: Αλβανία, Βουλγαρία, Ομοσπ. Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, Ελβετία, Κύπρος, Νορβηγία Ουγγαρία, Πολωνία, Πρώην Σοβιετική Ένωση, Πρώην Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία, λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες. Χώρες Αφρικής: Αίγυπτος, Αιθιοπία, Λιβύη, Νιγηρία, Σουδάν, Λοιπές χώρες Αφρικής. Χώρες Αμερικής: Βραζιλία Δομινικανή Δημοκρατία, Η.Π.Α., Καναδάς, Λοιπές χώρες Αμερικής. Χώρες Ασίας: Ιαπωνία, Ινδία, Ιορδανία, Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Λίβανος, Πακιστάν, Σρι Λάνκα, Συρία, Τουρκία, Φιλιππίνες, Λοιπές χώρες Ασίας. Ωκεανία: Αυστραλία, Λοιπές Χώρες. Ακολουθεί το μοτίβο της προηγούμενης ταξινόμησης, του 1998 με μια ειδοποιό διαφορά, το 2001 δεν μετρούν όλους τους μετανάστες και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εκτιναχθούν στα ύψη οι μετρηθέντες. Από το 1989 ως το 2001 υπάρχει μια ανοδική πορεία. Μπορούμε να ελέγξουμε τις νόμιμες μεταναστεύσεις μέχρι και το 1998 και από το 2001 μπορούμε να δούμε πιο ρεαλιστικά τον πραγματικό αριθμό των μεταναστών, παρόλο που είναι σίγουρο πως στην καταμέτρηση διαφεύγουν πολλοί μετανάστες, λόγω των υποβαθμισμένων συνθηκών διαβίωσης τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο αριθμός μεταναστών από την Ασία τριπλασιάζεται ανάμεσα στις δύο μετρήσεις. Την συντριπτική πλειοψηφία κατέχουν μετανάστες από τις ευρωπαϊκές χώρες εκτός ευρωπαϊκής ένωσης. Το πιθανότερο είναι ότι οι περισσότεροι από αυτούς είναι από την Κύπρο, την Αλβανία και τις χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Την εποχή της παγκοσμιοποίησης η μετακίνηση πληθυσμών έχει πολλές και διαφορετικές μορφές. Ανάλογα τις συνθήκες η μετακίνηση μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο επιθυμητή και περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένη. Η πιο συνηθισμένη απόφαση μετανάστευσης στον αιώνα μας είναι η οικονομική μετανάστευση, αν και σίγουρα δεν είναι και ο μοναδικός λόγος μετανάστευσης. Σήμερα πιο επίκαιρη από ποτέ χάρη στην αδυναμία των αναπτυσσόμενων χωρών να την εγκολπώσουν, παρά την βαθιά προϊστορία που έχει, η οικονομική μετανάστευση συνεχίζει να απασχολεί ως κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό φαινόμενο.

Στην Ελλάδα έχουμε πολλές μεταναστευτικές ρίζες και παραδοσιακά έχουμε μάθει να αναγνωρίζουμε ελληνικά στοιχεία διασκορπισμένα στην υφήλιο. Η αεικίνητη ροή του πληθυσμού δεν αφορά μόνο την ροή προς το εξωτερικό. Πολύ περισσότερο στην προβιομηχανική κοινωνία αλλά και αργότερα ήταν συνηθισμένη η εποχιακή μετακίνηση αγροτών και εργατών για να καλύψουν τις εργασιακές ανάγκες. Μεταπολεμικά έχουμε την μόνιμη πια μετακίνηση προς εύρεση εργασίας και από το 1971 ως και το 1981 έχουμε έξαρση της αστυφιλίας. Όλες αυτές οι μεταφορές σημειώνουν πληθυσμιακές αυξομειώσεις στην ύπαιθρο και στα αστικά κέντρα μέχρι την δεκαετία του 1990 περίπου όπου οι ρυθμοί αλλαγής κοπάζουν. Οι πόλεις συνεχίζουν να μεγαλώνουν και η ύπαιθρος να περιορίζεται αλλά με πιο αργούς ρυθμούς.

Από το 1950 ως το 1980 γίνεται μαζική εκροή μεταναστών από την Ελλάδα προς τις χώρες της Βορειοδυτικής Ευρώπης, της Αμερικής και την Αυστραλία. Η Μακεδονία είναι τόπος με αθρόα αποστολή μεταναστών. Το φτωχό βιοτικό επίπεδο, οι μη επαρκείς υλικοί πόροι, η αδυναμία πρόβλεψης βιομηχανικής ανάπτυξης και οι αποδοτικότεροι μισθοί όπως διαμορφώνονταν συναλλαγματικά ώθησαν στην μαζική μετανάστευση. Η μετακίνηση προς τις υπερωκεάνιες χώρες είχε σκοπό τον εποικισμό ενώ στις ευρωπαϊκές είχε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα με σκοπό την κάλυψη των βιοποριστικών αναγκών. Η μεταπολεμική οικονομική μετανάστευση έγινε σύμφωνα με τους όρους και τις ανάγκες των κρατών υποδοχής. Ειδικά στην Γερμανία οι μετανάστες του ευρωπαϊκού νότου ήταν το άρμα για να ορθοποδήσει και να προοδεύσει η χώρα μετά την καταστροφή του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Οι μετανάστες συνάντησαν διαφορετικές συνθήκες στις χώρες εγκατάστασής τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι οργανώθηκαν σε κοινότητες και ότι η ίδια η μετανάστευση συνήθως γινόταν πάνω στις τροχιές κοινωνικών δικτύων. Συνήθως οι μετανάστες προς χώρες της Ευρώπης απασχολούνται σε χειρωνακτικές δουλείες. Το ίδιο συμβαίνει και στους υπερωκεάνιους προορισμούς, όμως συχνά στην Αμερική και την

Αυστραλία η κάθετη κοινωνική κινητικότητα είναι πιθανότερη καθώς και οι μετανάστες ενσωματώνονται περισσότερο στις τοπικές κοινωνίες. Τα εμπόσματα λειτούργησαν θετικά και επέτρεψαν την εκβιομηχάνιση της αγροτικής παραγωγής και την ανάπτυξη του οικοδομικού κλάδου. Όμως το κέρδος των μεταναστών σε ιδιωτικό επίπεδο δεν ήταν αρκετά μεγάλο σε καμία περίπτωση για να αντισταθμίσει τις απώλειες σε κρατικό επίπεδο. Η ερήμωση της υπαίθρου οδήγησε στην σταδιακά λιγότερη εκμετάλλευση των γαιών και ταυτόχρονα δημιουργήθηκε ένα χάσμα στην βιομηχανική παραγωγή που καταλήφθηκε από εισαγωγές. Οι απόρροιες της μετανάστευσης, θετικές και αρνητικές χαρακτηρίζουν ως και σήμερα την ελληνική κοινωνία.

Στην σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα προς το παρόν έχει μελετηθεί η εισροή μεταναστών από το 1990 και ύστερα. Είναι σίγουρο ότι άμεσα θα μελετηθεί και η νέα μετανάστευση Ελλήνων προς το εξωτερικό έτσι όπως διαμορφώνεται από την ελληνική οικονομική κρίση. Η μετανάστευση όμως προς την Ελλάδα έχει πολύ διαφορετική χροιά. Ξεκίνησε το 1990 με τις ανατροπές στις σοσιαλιστικές χώρες και με την περιορισμένη μετανάστευση από χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας. Η μαζική εισροή Αλβανών μεταναστών προκάλεσε τα ξενοφοβικά όρια της κοινωνίας και έφερε στην επιφάνεια ακραία στοιχεία. Όμως από το 2000 και μετά πάλι διαπιστώθηκε μια αλλαγή. Οι μετανάστες που έρχονται από την Μέση Ανατολή και την Αφρική έρχονται εξαντλημένοι και αποκομμένοι από την πατρίδα που άφησαν πίσω τους, θέτοντας ολοένα και συχνότερα σε κίνδυνο την ζωή τους με σκοπό να μπορέσουν να μπουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι συνθήκες διαβίωσης ποικίλλουν. Οι περισσότεροι μετανάστες της δεκαετίας του 1990 έχουν καταφέρει να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία, τουλάχιστον οικονομικά παρόλο που μπορεί ακόμα να μην έχουν λύσει ούτε το νομικό καθεστώς υπό το οποίο βρίσκονται στην χώρα ούτε να έχουν ενσωματωθεί απολύτως κοινωνικά. Τα ρεύματα μετανάστευσης των τελευταίων χρόνων αντιμετωπίζουν τραγικές συνθήκες. Ζουν με πολύ κακή στέγαση και συχνά δεν έχουν τα μέσα να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της τροφής και της επαρκούς ένδυσης. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις έχουν προσπαθήσει να ακουμπήσουν το πρόβλημα αλλά παλινδρομούν ανάμεσα σε ευρωπαϊκές διατάξεις, το κρατικό συμφέρον και την ανθρωπιστική αξία. Δεν επιθυμούν να λύσουν το πρόβλημα της μετανάστευσης γιατί η φτηνή και μαύρη εργασία των μεταναστών αποφέρει σημαντικά οφέλη στο κράτος και από την άλλη επειδή προσπαθούν να κρατήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο παθητική στάση απέναντι στο ζήτημα ώστε να αποφύγουν την μεγαλύτερη ευρωπαϊκή εμπλοκή. Η συντήρηση όμως της παράνομης εργασίας οδηγεί στην παραοικονομία και υποθάλλει το κοινωνικό κράτος ενώ ταυτόχρονα έχει βαρύ τίμημα σε ανθρώπινες ζωές. Προκύπτει ως ασφαλές συμπέρασμα πως η μετανάστευση ωφελεί την χώρα υποδοχής, σε

σχέση όμως με την οργανωμένη και κατευθυνόμενη μετανάστευση η άτακτη και τυχαία μετανάστευση σαφώς αποδίδει λιγότερο και επιπλέον εγκυμονεί κινδύνους.

Η Πιερία μέσα σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο διαγράφει την δική της πορεία εντασσόμενη στην πραγματικότητα της ελληνικής επικράτειας. Με την μετανάστευση από τον νομό στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες μπαίνει φρένο στην καπνοπαραγωγική ανάπτυξη της περιοχής. Παρόλο που δεν σταματά η ύπαιθρος να αδειάζει, η εκβιομηχάνιση της γεωργίας που αναπληρώνει το εργατικό δυναμικό δεν επαρκεί ώστε να φέρει την παραγωγή στα υψηλότερα επίπεδα που θα μπορούσε να φτάσει αν αναδεικνυόταν σε βασική πλουτοπαραγωγική δύναμη του τόπου. Η εσωτερική μετανάστευση και η εγκατάσταση πολλών από τους παλιννοστούντες στην πόλη της Κατερίνης οδηγεί στην ανάπτυξη του αστικού κέντρου, την αύξηση της δόμησης και παράλληλα στην αστυφιλία. Την ίδια όμως εποχή αναπτύσσεται και η στεφάνη του άστεως με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ο οικισμός της Παραλίας της Κατερίνης. Οι κάτοικοι της Πιερίας "αργούν" να μπουν στο μεταναστευτικό κίνημα, την δεκαετία του 1950 λίγοι μεταναστεύουν, όμως από την δεκαετία του 1960 και δυναμικά μέχρι και την δεκαετία του 1970 που τα μεγέθη μικραίνουν συγκριτικά, στέλνουν μεγάλη παραγωγική δύναμη στο εξωτερικό. Οι γυναίκες ακολουθούν στα μοτίβα της οικογενειακής εγκατάστασης, λιγότερο στην δεκαετία του 1950 και πιο δυναμικά αργότερα. Σήμερα μεγάλο μέρος της οικονομίας στηρίζεται στους μετανάστες που έρχονται στην χώρα, για να επανδρώσουν τον γεωργικό και τον τουριστικό τομέα. Όπως και στις υπόλοιπες πόλεις επικρατεί μια κοινωνία δύο ταχυτήτων που οι σημερινοί μετανάστες απέχουν πολύ από τον τρόπο ζωής των ντόπιων κατοίκων. Η κατάσταση είναι καλύτερη στις αγροτικές περιοχές που η εγκατάσταση των μεταναστών δημογραφικά ωφελεί τα μικρά χωριά και παρόλο που υπάρχουν κοινωνικά προβλήματα μάλλον αυτά σταδιακά εξομαλύνονται. Η έγκυρη, πληρέστερη και ανεπηρέαστη από πολιτικές σκοπιμότητες καταγραφή της πληθυσμιακής κατάστασης με τις επόμενες απογραφές θα βοηθήσει πολύ στην καλύτερη μελέτη και κατανόηση του φαινομένου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γλύτσος Νικόλαος, "Θεωρητική και εμπειρική ανάλυση της μεταναστευτικής κίνησης και ροής εμβασμάτων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας", Μελέτες 7, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1991

Καλοφωλιάς Κωνσταντίνος, "Το μεταναστευτικό ζήτημα στη Μεσόγειο (Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα)", εκδ. Μιχάλη Σιδέρη, Αθήνα, 2011

Καπλάνι Γκασμέντ, "Η δημιουργία κοινών χώρων διάδρασης , επικοινωνίας και αλληλογνωριμίας ανάμεσα στον γηγενή πληθυσμό με τους μετανάστες, στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας." *Ερευνητικό Πρόγραμμα "Τοπική Αυτοδιοίκηση και Μετανάστευση"*, 2006

Κιτροέφ Αλέξανδρος, *Βόρεια Αμερική. Οι ελληνικές κοινότητες στις ΗΠΑ και τον Καναδά*, στο συλλογικό έργο "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000", εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τόμος 10, Αθήνα, 2003

Ναξάκης Χάρης, *Το οικονομικό θαύμα οφείλεται (και) στους μετανάστες*. στο "Μετανάστες και Μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές" επιμ. Χ. Ναξάκης, Μ. Χλέτσος, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001

Παπαγαλάνη Λίντα, Καλαφάτης Θανάσης, *Εργατική Μετανάστευση. Οι Έλληνες στη Γερμανία και τη Δυτική Ευρώπη*. στο συλλογικό έργο "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000", εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τόμος 9, Αθήνα, 2003

Πατικιώτης Νικήτας, "Εξάρτηση και μετανάστευση. Η περίπτωση της Ελλάδας." εκδ. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1989

Τρίμη-Κύρου Κατερίνα, *Οι Έλληνες της Αυστραλίας. Από την πρόσκαιρη στη μόνιμη εγκατάσταση*, στο συλλογικό έργο "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000", εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τόμος 10, Αθήνα, 2003

Τσαούσης Γ. Δημήτριος, «Κοινωνική Δημογραφία», Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 1999

Τσιούκας Γρηγόρης, "Αναδιοργάνωση και Αναβάθμιση των υπηρεσιών για τους Αλλοδαπούς", *Ερευνητικό Πρόγραμμα "Τοπική Αυτοδιοίκηση και Μετανάστευση"*, 2006

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, εκδ. Δομή, Αθήνα

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 2007

Ελληνικό Λεξικό. Τεγόπουλος- Φυτράκης. εκδ. Αρμονία, Αθήνα, 1993

Άρθρο: Συγκροτείται στο Δήμο Ρόδου Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών. 18/03/2011

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

<http://www.inegsee.gr> ανακτηθέν στις 16/05/2003

(Μετανάστες, απασχόληση και νομιμοποίηση)

<http://www.inegsee.gr> ανακτηθέν στις 21/09/2011

(Σάββας Ρόμπολης, Πολιτικές Μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση)

<http://www.migrationinformation.org> ανακτηθέν στις 20/09/2011

<http://www.demography-lab.prd.uth.gr> ανακτηθέν στις 20/09/2011

(Ελισάβετ Κυριαζή- Αλίσον, Εσωτερική μετανάστευση και χώρος στην Ελλάδα)

<http://users.hol.gr> ανακτηθέν 15/05/2003

(Ιωακείμογλου Ηλίας, Οι μετανάστες και η απασχόληση)

<http://www.enet.gr> ανακτηθέν 25/09/2011

(Ακατάλληλα για τα παιδιά τα κέντρα υποδοχής μεταναστών)

<http://www.paratiritis-news.gr> ανακτηθέν 25/09/2011

www.rwf.gr ανακτηθέν 30/09/2011

<http://www.ggae.gr> ανακτηθέν 1/10/2011

Πηγές

Στατιστική επετηρίδα της Ελλάδας. Όλα τα ετήσια τεύχη από το 1955 ως το 2008.